

25. заседание

Събота, 2 февруарий 1924 г.

(Открито отъ председателя д-ръ Т. Кулевъ, въ 15 ч. 50 м.)

Председателъ: (Звъни) Моля г. секретаря да провери по списъка числото на присъстващите г. г. народни представители.

Секретарь д-ръ Н. Чирпанлиевъ (д. ст.): (Прочита списъка. Отъ заседанието съ отсъстващи следните народни представители: Баевъ Христо, Василевъ Радя, Ганевъ Венелинъ, Георгиевъ Ваню, Горбановъ Иванъ, Далмановъ Георги, Джидровъ д-ръ Петъръ, Дончевъ Георги, Еминовъ Бекиръ Саджъ Мехмедъ, Кабакчиевъ Христо, Кожухаровъ Тодоръ, Маджаровъ Атанасъ, Максимовъ д-ръ Никола, Марковъ Михо, Милковски Александъръ, Милковъ Миланъ, Мончевъ Борисъ, Мушиновъ Никола, п. Николовъ Маринъ, Парасковъ Василь, Пехливановъ Костадинъ, Пиронковъ Александъръ, Поповъ Проданъ, Падаревъ Никола, Рачевъ Никола, Руменовъ д-ръ Владимиръ, Савовъ Николай, Такевъ д-ръ Владимиръ, Теодоровъ Теодоръ, Тодоровъ Илия, Юрговъ Георги и Яламовъ д-ръ Георги.

Председателъ: (Звъни) Г. г. народни представители! Отъ 247 души народни представители отсъствуватъ 50. Значи има нужното число присъстващи споредъ правилника за откриване на заседанието.

Обявявамъ заседанието за открито.

Преди да пристъпимъ къмъ дневния редъ ще положимъ клетва народниятъ представителъ г. Александъръ Цаневъ.

(Свещеникъ Иванъ Писевъ подвужда подъ клетва народния представителъ Александъръ Цаневъ)

Г. г. народни представители! Имамъ да ви направя нѣкои съобщения, на първо мѣсто за отлукитъ, които съмъ далъ на нѣкои народни представители по важни домашни причини, а именно:

- На г. Христо Черневъ — 6 дни;
- На г. Иванъ Горбановъ — 2 дена;
- На г. д-ръ Георги Яламовъ — 10 дни;
- На г. д-ръ Владимиръ Такевъ — 3 дни;
- На г. Стефанъ Рочевъ — 5 дни;
- На г. Тодоръ Панаѣтовъ — 6 дни;
- На г. д-ръ Цвѣтанъ Дяковъ — 3 дни и
- На г. Василь Парасковъ — 10 дни.

Пристъпваме къмъ първата точка отъ дневния редъ.

Н. Петрини (з): Г. председателю! Отправилъ съмъ писане чрезъ Васъ до г. министра на вътрешнитъ работи, за да ми се отговори на нѣкои въпроси. До днесъ днешенъ никакъвъ отговоръ не съмъ получилъ. На питанията трѣбва да се отговаря навреме.

Председателъ: Понеже г. министърътъ на вътрешнитъ работи отсъствува отъ София, затова не е отговорно досега на вашитъ питанья.

Н. Петрини (з): Повече отъ седмица чакамъ да ми се отговори.

И. Симеоновъ (д. ст.): Презъ време на дружбашкото управление азъ съмъ чакалъ по осемъ месеца да ми се отговори.

Председателъ: Пристъпваме къмъ първата точка отъ дневния редъ — първо четене на законопроекта за допълнение на закона за изплащане митата, акцизитъ и разнитъ бери и такси въ банката.

Моля г. секретаря да го прочете.

Секретарь д-ръ Н. Чирпанлиевъ (д. ст.): (Прочита начално законопроекта, заедно съ мотивитъ къмъ него — вж. приложение № 12, Т. I)

Председателъ: Има думата г. министърътъ на финанситъ.

Министъръ П. Тодоровъ: Г. г. народни представители! Въ редицата мѣроприятия, които се внасятъ и ще бъдатъ внесени въ Парламента, е и законопроектътъ, който токущо се прочете. Въ Народното събрание по разни поводи, инцидентно по нѣкога, се засѣга голѣмиятъ въпросъ за скъпотиата въ нашата държава. Ето единъ законопроектъ, който дава възможностъ на всичкитъ идейни течения въ Парламента и на народнитъ представители поотдѣлно да изкажатъ своитъ възгледи по начинитъ, чрезъ които би могло да се подпомогне отчасти на консомацията въ страната, и да изтъкнатъ онѣзи идеи, които въ форма на законопроекти биха ни послужили тукъ да можемъ да намалимъ скъпотиата въ страната. И азъ бихъ молилъ г. г. народнитъ представители — така, както и г. министъръ-председателъ по другъ поводъ ми замоли — да изкажатъ съвършено свободно и спокойно своитъ сѣждения по този въпросъ, за да можемъ съ общи усилия да подпомогнемъ отчасти поне на нашата страна.

Имамъ намѣрение да засѣгамъ обстойно този голѣмъ въпросъ, който ще слеза, така да се каже, отъ сцената на общественитъ и на печатнитъ дискусии. Не мога обаче — за да дамъ поводъ на господата да се изкажатъ по него — да не дамъ нѣкои общи данни, които биха послужили за ориентировка въ този сложенъ въпросъ, и да изкажа, макаръ и набързо, мнението на правителството по него.

Една извънредно проста, много разпространена, известна истина, г. г. народни представители, е, че скъпотиата е преди всичко резултатъ на она голѣма, бихъ казалъ пенемѣряемъ стопански дефицитъ, който войнитъ създадоха въ последнитъ години не само въ България, но и въ цѣлия свѣтъ. Тя е резултатъ на она голѣма анархия въ цени и въ ценности, бихъ казалъ на она водовъртежъ отъ понятия около тия въпроси, които се създаде като общъ резултатъ отъ преживѣнитъ катастрофи. Преди всичко трѣбва да изтъкна, че България, като една малка страна, която е въ органически връзки съ голѣмитъ европейски страни — говоря за стопанския животъ на голѣмитъ европейски страни — и особено като държава, която имъ нещастие въ разстояние само на нѣколко години да преживѣе два погрома, ликвидацията на които, за голѣмо нещастие, ние трѣбва да извършимъ, България страшно обеднѣ. Обеднѣ чрезъ изгубването на територии, обеднѣ чрезъ изхабяването, разграбването, изгърмяването, похабяването на своитъ трупани презъ 40 години запаси; обеднѣ чрезъ своята ниска и колеблива валута, резултатътъ отъ която е, че въ разстояние на година и нѣщо ние изгубихме цѣли милиарди — азъ ще ви изтъкна после нѣкои данни; обеднѣ вследствие на изкуствено повишената стойностъ на известни стоки и почти на всички материали, които съ отъ ежедневна консомация; обеднѣ вследствие, така да кажа, на изкуственото, фалшивото, забогатѣване на нѣкои, което създава една особена психология на разотчителство и на пражосинчество въ нашата държава.

Имамъ време, а не зная дали това е и толкова необходимо, да начислявамъ всичкитъ онаи дефицити отъ чисто финансово и икономическо естество, които се явяватъ въ резултатъ отъ нашитъ национални погрома. Отъ 1912 г. насамъ, г. г. народни представители, ние загубихме земи, които се оценяватъ днесъ на милиардъ златни лева. А земята е основниятъ капиталъ, особено въ една земеделска

страна, като нашата, главният фактор в нашия доход, в нашето творчество, в нашето производство. Ние загубихме в Добруджа пай-хубавия чернозем, 7,526,000 декара, които съставляват 7-81% от цялата работна площност на България. Но макар че загубихме само 7-81% от размера на територията на България, ние загубихме, чрез загубването на Добруджа, 18—20% от цялата храна, която се изнасяше от България. Минималната стойност на тази земя представлява един капитал от 700 милиона лева златни. Значи, от общото имущество на България изеднаж се откъсна един капитал, един голем фонд за производство крайно от един милиард. Но не бѣше само това. Срѣдното земледѣлско производство на Добруджа се оценяваше на 72—80 милиона лева златни — безвъзвратно изчезнали. Ние загубихме съ Добруджа още: сгради, индустриални заведения за 135 милиона лева; запасни храни, инвентар — за 35 милиона лева; държавни имоти — за 26 милиона лева и т. н. и т. н. — да не споменавам по-незначителни доходи, ресурси или капитали, които изчезнаха, засега поне, безвъзвратно от общия капитал, от цялото национално богатство на нашата държава. Ние загубихме по-нататък в западна България земи, според моитѣ скромни изчисления, за 86 милиона лева, добитък за 52 милиона лева, сгради за 58 милиона лева и разни други приходи и капитали за 12 милиона лева. Азъ оставям настрана ония минни находища в този край, които можеха да бъдат пашиниери на стопанска култура, които можеха да създадат нови ресурси за България. Въ Струмско и Тракийско ние загубихме земи за около 32 милиона лева — по-късно предметът на нашия обсъжданя е малко по-друг и нѣма нужда от детайли, азъ ви предавам само сумарнитѣ цифри; загубихме сгради за 52 милиона лева; загубихме добитък за 217 милиона лева — ония пашини пасища, където много добитък може да се отглежда, изчезнаха; загубихме и разни други капитали за около 62 милиона лева.

Но, г. г. народни представители, обедняването на България, което е един от най-главнитѣ могущи фактори за днешната скъпост, не е характеризиран само чрез загубването на основнитѣ фондове, на капитал и на земи. През време на войната от Дирекцията на прехраната и реквизиционнитѣ комисии съ иззеги храни за 1 милиард и 516 милиона лева, фуражъ — за 183 милиона лева; от главното тишово управление и главното интенданство съ иззеги всевъзможни материали за 523 милиона лева; срѣдната комисария, според моитѣ изчисления, е повишила през този нещастен период от живота на България най-малко съ 523 милиона лева. Защото една обикновена пшеница е, че през време на войната изобщо се много пшѣва. Принципът на икономията, който е мѣрдавец в частнитѣ стопанства, не всекога може да се съблюдава. И вследствие на това, повтарям, минимумът 500—600 милиона лева е стигли повече, отколкото би се изразходвали при нормално положение през този период, за прехраната на населението в България. Освен това, 235 хиляди коли изчезаха — едно главно перо от инвентара на нашето селско стопанство, чрез което можеше да се добие по-големо производство, безвъзвратно се разруши. Полюнитѣ милиони глави едър добитък изчезаха. Но войната не глѣтна само това. Тя погълна още: за обѣлко и снаряжение 642 милиона лева; за военни материали 831 милиона лева; за укѣпнителни цели, за превозни цели, за услуги и други подобни — 636 милиона лева; за заплати на офицери и войници 606 милиона лева. Но какже може би нѣкой: това, което е вземат войникът и офицерът като заплати от държавния бюджет, то се е взимало като доходъ в неговото семейство. Не всекога е така, г. г. народни представители. Но само войникът и офицерът, по и чиновникът, но всекога може да отиде настрана, макар да е бил на бойното поле, затова защото тогава, когато се получават повече средства, повече се разходва, повече се пилѣ и, следователно, повече дефицитът се трупа въ държавната казна, и повече средства от общественото стопанство, които биха могли от общественостопански да се обвърнат в реални икономии, в капитали, изчезват безвъзвратно.

През време на Балканската война реквизиция е имало близо за 150 милиона лева и военнитѣ складове съ се милиони от материали за 320 милиона лева златни, изгърмени, похабени и изчезнали. Но, г. г. народни представители, списъкът на загубитѣ от тази епоха не се спира само до тук. Ние имаме щети при отстъплението, нанесени на народното стопанство от германци, австрийци

и други, които се оценяват днес на 315 милиона лева. А репарациитѣ, реквизиционитѣ разноси, реституциитѣ, реквизиционитѣ които плащаме на Сърбия, договоритѣ, които сме сключили, за да плащаме възнаграждение на нѣкои компании, линиитѣ на които сме използвали през време на войната, стоварват на държавната казна — и то се знае на общественото стопанство — задължение от милиардъ. Не един път сме говорили по тѣхъ, не един път сме спорили по тѣхната оправданост и безспорно въ бъдеще не еднакъ ще се спираме на тѣх. Но при обезкоментиранията комисия, се иззе един капитал — струватъ в друга форма безспорно, но въ всяка случай един капитал, който когато и да е, и както и да е, и въ каквато форма и да е, ще трѣбва да се замѣни, макаръ и не веднага — се иззе едно състояние от общественото стопанство, което възлиза на 383,684,188 л.

Г. г. народни представители! За обедняването, което стана в нашата държава, вследствие разсиването на държавния инвентар — на релси, на вагони, на локомотиви, на пътници — нѣма да говоря. То е известно, макаръ че нѣкой не е въ състояние да приведе предъ вас или където и да бъде казвано и да бъде обда цифра. А за понижаваната валута, за покрусената левъ, за необходимостта да заплащаме ежегодно един милиард и тѣкмо ето един милиона лева за аниотети, лехви и поразелени на нашитѣ държавни земи, също не е нужно да се говори тукъ.

Г. г. народни представители! Не може да не се отбележи, че като резултат от войнитѣ се повиши общо работоспособността на населението, не само тукъ въ България, но и въ странство. Нуждата да се живѣе по-добре, психологическото настроение, което се създаде въ големитѣ обществени маси, да се навакса туй, което през време на войната е недоизживено, и изобщо да се един вид поживѣе по-интензивно, защото съ се спасни хората от косата на смъртта, всичко това създаде оловияване на човѣкия трудъ, на човѣшката ръка и, безспорно, туй допринася шото, икономическия, стопанскитѣ дефицитъ въ отиданитѣ стопанства и въ България да се увеличава.

Г. г. народни представители! Войната погълна освен това и маса работни сили. 426,000 човѣка крайно съ изчезнали, било като убити, било като инвалиди, било като слабоосилни и малкосилни за работа хора, било като хора, които населяват ония територии, които ние загубихме. 426,000 човѣка! Ако се приеме за този активен човѣшки фондъ, така да се изрази, че срѣдно активнитѣ българини представлява въ пари капиталъ крайно от 5,000 л. златни, въ зависимост от срѣдната доходност, която има работната ръка, особено на това поколѣние, което изчезна, поколѣние здраво, въ разцвѣта на своята възраст, оказва се, г-да, че България е загубила от тия нещастни дни още 2,130,300,000 л. златни. Към тия милиарди ние трѣбва да прибавимъ и пенциитѣ, които сме принудени да заплащаме на многото инвалиди, на многото болни и неспособни, останали след тия войни — пенциитѣ крайно 200,000,000 л., които отговарят на дохода от един капитал от 1,800,000,000 л. И най-после азъ трѣбва да допълня съ още едно перо, а това съ работнитѣ дни, които коштува войната, работни дни, през които хиляди и хиляди човѣци бѣха зети съ разрушаването на целиности, на живот, въесто съ творчество; и това представлява един надница от 733,353,265 работни дни.

Заключението, г. г. народни представители, е това, което отива въ всички от васъ чувствувана и вижда, че ние сме страшно — и да не кажа това, ние го знаете — катастрофално обеднели. Обеднели сме от земя, от инвентар, от работни сили, от солни валута и си представляваме, че ужасният дефицит от капитал и от доход така лесно ще може да се заплати; колкото и да се парѣгаме, каквито и парадания да даваме от тукъ, безспорно, това значи да живѣем съ една непоправима илюзия.

Това е, според мене, гърният елемент на скъпостта, който трѣбва да се вземе въ срѣзно съображение всекога, когато се заега този голем въпросъ, и особено тогава, когато се предполага, че съ единъ замахъ, съ една административна мѣрка, съ едно законодателно предложение ще можемъ да я премахнемъ или да я намалимъ.

Азъ моля г. г. народнитѣ представители, които ще засѣгатъ този въпросъ, сериозно да се спрат на тия данни, които приведохъ. Трѣбва още редица години да

се работи, и да се работи напълно, интензивно и честно, трябва да се направят сериозни устройства във нашата възпитателна система, за да можем, вмъсто умствени пролетарии да създаваме училища за стопански шпиритиери, за да може по-съръбно и съ по-голяма техника да се върти чукът, по-дълго да се забавя мълчът, изобило подраствашото поколение във нашата държава да умее да създава, вмъсто да иска. Въ тѣзи съдобносни дни, когато 4.200 човѣка съ атестати обикалят Народната банка, 2 хиляди, или повече или по-малко, други човѣка обикалят пощитѣ и телеграфитѣ, за да просятъ каквато и да било служба, въ тоя периодъ на голѣми икономии, които се налагат съ повелителна необходимостъ на Парламентѣ, на министритѣ, на обществото, когато трябва да помислимъ съ решителни събрашения на държавни служби, едрн и дребни, г. г. народни представители, първата идея, която трябва да се лансира, когато се говори по съжпотията тукъ, е сериозната реформа, която е обещалъ г. министър-председателитѣ въ своитѣ речи вънъ отъ Парламента и въ Парламента — сериозна промѣна въ метода на нашето обучение, въ системата на нашето образование. Защото всичко това, което се загуби чрезъ земя, не може да се възстанови или най-малко малко може да се възстанови. Можемъ да изсушимъ бургазскитѣ блата, можемъ нѣкои предпланински крайща да ги направимъ по-години за стопански култура, обаче това нѣма да замѣни този огромнъ безвъзвратно изчезналъ фондъ отъ земя, а ще трябва да се помъчимъ, съ повече подготвени, технически добре поставени рѣце и институти, на по-малко пространство да изкараме туй, което стара България е изкарвала въ по-обширни територии. По тѣлъвъ паметитѣ азъ смѣтамъ, че ние ще допринесемъ много повече за извънването на обществото отъ тая страшна скѣпостия, за да не кажа и спекулация, отколкото съ непрестанныя споръ, който се води въ нашата преса и въ обществото.

Безспорно е, че освенъ тая основна и голѣма причина, която създава скѣпостията въ нашата държава, има и други второстепенни причини, второстепенни причини, обаче, които азъ смѣтамъ, че съ повече резултатъ на това голѣмо обедняване на нашата държава и на ония голѣми нещастия, които я сполегѣха.

Нѣма да бѣде, може-би, безинтересно да ни изтъкна, че нашата държава, нашиятъ окръгъ и нашата община допринесатъ доста много за увеличението скѣпостията въ нашата страна, обаче всичко това не е освенъ необходимостъ, всичко това не е освенъ резултатъ на изчезването на известни стопански ресурси въ нашата страна, на изчезването на работнитѣ сили и на оленяването на труда въ нея. Често пъти се казва: държавата събира извънредно много косвени данъци, държавата е обременила ужасно консомацията; ако тя иска да облекчи отчасти сръбното ниво на живота и да подпомогне особено дребнитѣ съществуващи и чиновническия персоналъ, трябва преди всичко да премахне косвения данъци.

Г. г. народни представители! Законопроектътъ, който е внесенъ на разглеждане днесъ и върху когото азъ привличамъ вашето внимание, има наистина за целъ да премахне нѣкои отъ съществуващитѣ косвени данъци, или, ако не ги премахне изцѣло, което е невъзможно, поне отчасти да ги намали. Никой обаче не трябва да си прави илюзии, че държавата, при днешнитѣ международни връзки, при голѣмитѣ ангажменти, при ония кредити, съ които постоянно като съ градунка е обременена отъ чужденцитѣ, повтарямъ, никой не трябва да си прави илюзията, че ние сме въ положение да направимъ сериозни промѣни въ нашето косвено облагане, доколко доколкото засѣга общия облогъ, общия приходъ на държавната хазна. Въ най-близко време ще бѣде внесенъ законопроектътъ за корекция на данъка върху общия доходъ; правятъ се известни измѣнения. Ще бѣде внесенъ и законопроектътъ за промѣни въ акцизитѣ, тютюна, горбовия сборъ, обаче тѣзи промѣни засѣгатъ главно ония неждани, които съществуваатъ въ системата на облагането, а не засѣгатъ толкова общия сборъ, сумата, която хазната иска да събере и трябва да събере въ държавата за посрещане на фискалнитѣ разности.

Вѣрно е, че данъцитѣ и приходитѣ на хазната въ следнитѣ години съ извънредно много увеличени. По бюджета на 1919/1920 г., само преди две или три години, ние сме получили общо приходъ 844 милиона лева, кръгло единъ милиардъ съ нѣкои допълнителни доходи, а днесъ откъваме да получимъ доходъ близо 5 милиарда лева. Първитѣ данъци не съ много увеличени: отъ 110 милиона лева съ стигнали до 300 милиона, когато косвеното обла-

гане — митата и акцизитѣ — отъ 200 милиона лева въ 1919/1920 г. се е увеличило на 2 милиарда лева, кръгло. Нѣма да се намѣри, предположамъ, народнитѣ представители, който би се заемелъ съ задачата да ме убеди, че тѣзи 2 милиарда лева косвени данъци, които по настоящемъ събираме, сме въ състояние веднага да ги намалимъ на 200—300 или 500 милиона лева по следнитѣ съображения: първо, че това е обективно невъзможно, защото ще трябва да се плащатъ минимумъ 1.300.000.000 л. импозити на чужбина и второ, че бюджетътъ за 1919/1920 г. се реализираше при другъ курсъ на българския левъ, отколкото е курсътъ на българската монета въ днешно време. Въ всѣки случай и азъ отбелязвамъ тая тенденция на прекалено голѣмото засичане на косвения данъкъ. Макаръ че съмъ единъ отъ тия, които съжаляватъ, че България не е съ такава разностранна стопанска структура, за да може да има повече доходни източници и да прехвърли облагането предимно на първия данъкъ, а е принудена да работи главно съ косвения данъкъ, поради факта, че стопанската действителностъ на България е такава, каквато я виждаме, ние, щемъ-пещемъ, за известенъ периодъ години, докато не настане въ Европа малко по-другъ погледъ по отношение ликвидацията на дълговетѣ отъ време на войната, ще трябва да си служимъ главно съ косвено облагане. Сега се преработва законитѣ за горбовия сборъ, премахватъ се всички дефекти при прилагането на този законъ, обаче по необходимостъ ние трябва да запазимъ същия доходъ отъ такситѣ, отъ беритѣ, ако не искаме да завършимъ съ единъ голѣмъ, съвкупителенъ дефицитъ бюджета.

Не съ само косвениятѣ данъци, г-да, които влияятъ извънредно много върху скѣпостията на България. Азъ мога да ви посоча конкретно за една отъ най-големитѣ общини — Софийската, че тя, по силата на това, че трябва да живее, че трябва да плаща своитѣ стари задължения, че трябва да се справя съ новитѣ нужди, че трябва да ликвидира съ ония дългове, които се шатрунаха особено презъ време на войната, когато бѣше задължена, както и всички други общини въ България, да подпомага отчасти прехраната на населението, тя е заставена просто да експлоатира софийското население въ всѣко едно отношение. Тукъ имамъ нѣкои данни напр. за наемитѣ на магазинитѣ въ халитѣ, отъ които ние ще видимъ, че само за една година тия наеми на магазинитѣ, било сиренарски, месарски, рибарски, зарзаватчийски и пр., съ повишени съ 100%.

Искамъ да кажа, че ние се въртимъ въ тоя омагьосанъ кръгъ: по-големитѣ такси, по-големитѣ заплати, повече банкноти, по-високи цени и въ края на крайцата една постоянно възрастваща се скѣпостия. Средствата за премахването на тая скѣпостия съ известни отдавна, но тия средства, г-да, не могатъ веднага да се осъществятъ или, по-право, не могатъ веднага да дадатъ голѣмитѣ очаквани резултати. Това е бабалата истина — повече производство. А то значи ишдетя, която преди малко изтъкнахъ тукъ — да се помъчимъ да създадемъ по-интензивни форми въ нашето производство, за да можемъ на тази територия, която ни е останала, която е все пакъ доста богата, доста ценна и достатъчна изобщо по квадратура, да създадемъ по единъ износъ отъ 2½—3 и даже 4 милиарда, а да можемъ да изнесаме зърнени храни при тая обезценена валута за близо 5—6 милиарда лева. Това е най-главното средство. И второто е: една интензивна борба, която не само ние трябва да водимъ, борба въ която нашиятъ усилие трябва да се съединятъ съ усилията на цѣлия свѣтъ, особено съ усилията на победнитѣ, съ усилията на погромнитѣ, съ усилията на тия, върху претенциитѣ на които ние всички днесъ искаме да обвърнатъ вниманието, и които въ края на крайцата ще бждатъ зачетени — борба, щото ликвидацията на тая страшна задължения отъ войната да не остане само за смѣтка на победнитѣ и разгромнитѣ.

Г. г. народни представители! Лесно е да се изтъква моралниятъ мотивъ — че тоя който е водилъ войната, тоя който е предизвикалъ тая война, тоя който е отговоренъ за тая война отъ гледна точка на победителя, само той трябва да плаща колосалнитѣ разности на това човѣшко изтърбление. Това е право доколко доколкото за победения нѣма право; но отъ гледна точка на човѣшкия свѣтовенъ миръ и на съществуването на сръбнитѣ съсловия, на беднитѣ класи, трябва най-после да се даде едно реално успокояване на свѣта, трябва най-после овиъ връзки на приятелство, на интимностъ, които съществуваха между отбѣнитѣ национални фамилии въ Европа, да се възстановятъ. Отъ тази гледна точка най-после здравиятъ разумъ ще надвѣе и най-после и победителитѣ ще схвататъ,

че след като са изгледани цъбли материци и територии, разпределяни въз основа на суровото военно право, не може да се иска големите милиарди разходи да ги плати само победеният. Кога ще настане той ден, въ-близо или далечно време, не се знае, но въ всеки случай се чувствува от либералната, напредничащата и прогресивната преса въ Европа, че той преврат настъпва въ дулитъ въ умоветъ, въ главитъ на най-видающа държавници, които стоят начело на най-големитъ фактори, които са въ центъра на мировитъ комбинации въ свѣта. И отъ тази гледна точка, можемъ да се надвваме, че когато настъпн ликвидацията на дълговетъ на победеният и тази ликвидация се постави на една по-човѣшка основа, и чужденцитъ не разбератъ, че България не може да плати милиарди обезщетения, не може да плати милиарди реституции, реквизиции и реквизиции. Въ всеки случай, г. г. народни представители, не трѣбва да си правимъ голѣми илюзии. Тоя денъ ще дойде кога да е, той не може да не настъпи; но дотогава се иска мъжество и куражъ да признаемъ и по своитъ собствени грѣшки, да признаемъ и ще това, което сме извършили. Защото снощи много особено впечатление ми направиха дебатитъ по поводъ на единъ другъ законопроектъ — всички се мъчеше да стовари грѣха върху другото и въ края на крайцата да имаме куража да съветваме за физиологически жпктомини и спестовност, за да се изживѣе тази страшна криза. И тоя, който живѣе съ мисълта, че държавата, ежедневно едва ли не, е въ положение да повишава чиновническитъ заплати, да дава продукти колкото е възможно по-евтини, той безспорно се заблуждава, защото азъ ви казахъ, не можемъ винаги да изпадаме въ тоя омарьсаанъ кръгъ: повече банкноти, по-големн заплати, по-големн ценни

Но, г. г. народни представители, скжпотията не се дължи само на това, което лне преживѣхме, не се дължи на великия трагизъмъ, въ който живѣе последнитъ години българското племе, на тая пещаста съдба, бѣхъ казалъ, защото, както и да разсмждаваме, като че ли единъ зловецъ заръ бѣне, който корепираше съдбата на българското племе въ последно време. Безспорно е, има нѣщо отъ гледна точка на дипломатическитъ похвати не такова, каквото трѣбваше да бѣде, има и сржтност, има може би и користъ, има и заблуждение, но има и това, което всеки единъ отъ васъ то знае — че ние сме тукъ на този възелъ на комбиниране аспирации отъ западъ къмъ изтокъ по пътя за Левантъ, и вследствие на това, къмъ която и ориентировка да бѣме се закачили, не можахме да знаемъ съ положителностъ 100% дали бихме издлужвали члгави отъ тоя огънь, въ който сме. Искамъ да кажа, че скжпотията не се дължи само на тия голѣми обемитъ причини — пещастата война и обедняването — дължи се и на тая голѣма световна криза, на това изчерпване на запаси въ чужбина; на това намаление на срѣдното ниво на живота въ странство. И поже, г. г. народни представители, тия въпроси засѣгатъ непосредствено и законопроектъ, който ние разглеждаме, позволете ми да ви изтъкна тукъ нѣкои цифри, които са доста характерни.

Преди всичко вноснитъ продукти, вноснитъ артикули са извънредно много поскжпнали въ чужбина, защото и тамъ си иматъ своитъ голѣми и малки грижи, и тамъ иматъ свои мита, и тамъ иматъ работнически заплати, и тамъ иматъ стъпки, и тамъ има понижение на работното време. Вземамъ напр. хасето. Стойността на хасето — единъ артикулъ отъ първа необходимостъ — презъ 1914 г. за 100 кгр. е била 480 л. Днесъ срѣдната стойностъ на хасето за 100 кгр. е 33 хиляди лева безъ всѣкакви мита. Иче кажете: срѣдна стойностъ 33 хиляди лева, обаче азъ банкноти, при обезценена, банкрутираха едва ли не българска пара. Да, вѣрно е, курсътъ на българския левъ играе голѣма роля, обаче, г. г. народни представители, като приведемъ тия 480 л. въ днешни пари, ние ще стигнемъ до 12 хиляди лева; значи разликата отъ 12 хиляди до 33 хиляди лева представлява повишение цената на хасето въ чужбина, въ Италия или другаде, откъдето се импортира у насъ. Повече отъ 20 хиляди лева български пари се плащатъ за 100 кгр. хасе въ странство, защото и тамъ работната заплата е повишена, защото наемитъ са повишени, защото транспортътъ е повишенъ, защото српнтелнитъ материятъ е повишенъ, защото разноситъ на живота въ държавата, която произвежда хасе и го изнася въ България, са страшно повишени. Бархетътъ въ 1914 г. е струвалъ 100-тѣ килограма 440 л. Днесъ струва на границата 21 хиляди лева, безъ мита, безъ акцизи, безъ магазинажъ, безъ други такси — безъ нищо — а би трѣбвало да струва, ако нѣма тамъ повишение на разноситъ на

живота, 11 хиляди лева. Вълненитъ платове въ 1914 г. 100 кгр. са стрували 1,030 л., а днесъ въ България се продаватъ 55,000 л., кога би трѣбвало да струватъ, ако тамъ животътъ е нормаленъ, ако тамъ продуктътъ не е скжпнъ, 25,750 л. Намучнитъ издѣлн — азъ съмъ взелъ парочно тия продукти, които се бждатъ засѣгати главно отъ законопроектъ, който е сложенъ на разискване — са стрували 120 л. презъ 1914 г. 100-тѣ килограма, а сега струватъ 10,000 л., кога би трѣбвало да струватъ 5,500 л., ако нищо въ стопанската структура и въ стопанската конюнктура въ чужбина не бѣше се намѣнило. Същото е и съ солта, сжщото и съ газта.

Г. г. народни представители! Вие ще кажете: вѣрно е, че производственитъ разноси на тия артикули отъ първа необходимостъ въ чужбина са се повишили, но вѣрно е и това, че ние днесъ за днесъ сте наложили много по-високи мита на тия артикули, откъдето тѣ са искали преди обшоевропейската война, да кажемъ 1914 г. Статистическитъ данни показватъ, че митата днесъ процентно далече не превинаватъ митата, които са се плащали въ нормалното време. Да вземемъ хасето: за него е плащано мито 14% днесъ — 16% и нѣщо; за бархета е плащано 20%, днесъ — 22%, значи повишението е много малко. Има продукти, които плащатъ много по-малкъ процентъ, напр. вълненитъ платове по-рано са плащали 32%; сега — 40%; памучнитъ издѣлн са плащали 10%, сега — 12%; солта — 38% — поже тѣ всѣкога е била единъ хубавъ обектъ за фиска и едно време тѣ плащали по-големн такси — сега плаща само 132%; газта е плащала 66%, сега плаща близо толкова и т. н. и т. н. Следователно това, което искамъ да изтъкна, г. г. народни представители, е, че не толкова митата — особено на първо стоки отъ първа необходимостъ — са, които повишаватъ ценитъ и които обременяватъ коюсацията въ България, но че това са преди всичко високитъ цени, по които идватъ и по които се продаватъ стовитъ, които импортираме, които внасяме отъ чужбина.

Това са дветъ главни идеи, които искахъ да изтъкна, защото не искамъ да ви обременявамъ съ даннитъ, които вземамъ на разположение и които може би при другъ поводъ ще ви изложя; това са дветъ основни причини за скжпотията въ всички държави, за скжпотията и въ нашата държава. Подчертавамъ, първата е пражсвѣдето на много нисокими, които България трупаше десетки години подъ редъ, и втората е повишението на производственитъ разноси на продукитъ, които България внася за коюсацията.

Азъ нѣма да засегна другъ единъ въпросъ, който е въ връзка съ скжпотията, а именно видекнитъ цени на дребно на тия продукти, които се коюсираатъ; защото, г. г. народни представители, всѣка страна си има свой мащабъ, свои пужди, свои данъци, свои тарифитъ, свои разходи и вследствие на това тия данни са несравними. Нѣма никакво съмнение обаче — това се дължи главно на валутата на България — че когато ние сравняваме поскжпването въ нашата страна съ срѣдното ниво на ет поскжпването въ чужбина, у насъ цифрата не бже стрѣшна, угрозителна. Ако вземемъ напр. индексъ на ценитъ на дребно презъ 1921 г. въ Франция, ние ние видяемъ, че цифрата 339 не се е много увеличила презъ юний 1923 г. — повишена е на 352. Въ Съединенитъ щати е била 145, останала е на 145. Безспорно, и тамъ има скжпотия, и тамъ се увеличени ценитъ на известни артикули, обаче стигнало се е до известно ниво, и тамъ е замръзнало. Заради това, защото доларътъ е стабиленъ, защото парата-стерлинга е стабилна, защото курсътъ на всѣка монета въ чужбина — изключая французкия франкъ и монетитъ на известни балкашки държави — е затвърденъ и вследствие на това домашниятъ бюджетъ, даннитъ са се приспособили къмъ това ниво и поради това нѣма тия рѣзкитъ отклонения, които се чувствуватъ въ България, нѣма и този страшенъ процентъ, който ни даватъ цифритъ за България. Сжщото виждаме въ Белгия: 405 презъ 1921 г., презъ юний 1923 г. — 427; въ Италия 506 презъ 1921 г., 562 презъ 1923 г.; въ Холандия е намалено на 141. Англия я намали вследствие на енергичнитъ мѣрки на правителството си, които то взема следъ войнитъ, мѣрките, които можеше да вземе поради това, че тѣ не са неограничени възможности. Англия е първата страна, която започна да изплаща своитъ дългове и затова въ нея индекситъ отъ 226 са намали на 162. Въ България, обаче, отъ 1.612 презъ 1921 г. той днесъ е 2.231. Безспорно, това е една цифра крайно застрашителна, която и насъ, и васъ, засява да се замислимъ, върху нея, да търсимъ нейнитъ причини,

да се помъчимъ да я намалимъ, да се помъчимъ да внесемъ малко по-не облекчение въ живота, особено на широкитъ слоеве, особено на тия хора, които иматъ фиксирани бюджети — чиновническото съсловие.

Г. г. народни представители! Азъ ви казахъ, че тия цифра се дължи главно на нашата валута. Обстоятелството, че 100 швейцарски лева бѣха до неотдавна 3.500—3.700 л. български; фактътъ, че колкото и да се мъчимъ, дългътъ на държавата непрекъснато се увеличава; че разискитъ, било за материалното обезпечаване на парципата, било за държавния персоналъ, все повече и повече растатъ и автоматически задължаването на държавното съкровище и голѣмитъ дългове, които нашо̀во се очораватъ предъ фиска и които преди малко споменахъ, тежатъ върху българската пара и ако не я погромиватъ, то я понижаватъ — венчко това безспорно е единъ крупенъ фактъ, който ни заставя да обърнемъ сериозно внимание на него и съ общи усилия да се помъчимъ не само да го разтъкуваме, но и да излъкуваме неговитъ печални послѣдствия. Азъ не съмъ отъ тия оптимисти, които смѣтатъ, че съ едно законоположение или съ цѣла серия отъ законодателни инициативи или закони ние ще бъдемъ веднага въ положеніе да възвѣрнемъ нашата пара къмъ нейния златенъ паритетъ или че ние въ година, две, три, петъ ще можемъ да подравнимъ нашата пара съ парата на чуждитъ държави. Отъ известна гледна точка, то дажѣ е нежелателно, по все пакъ ние правимъ прогресъ въ това отношение. Миналата година презъ тѣзи месеци 100 швейцарски лева струваха близо 3.200—3.300—3.500 л.; днесъ тѣ струватъ само 2.600—2.400 и може би дажѣ 2.300. Това показва, че ние правимъ единъ прогресъ въ това направление. Дълга да отбележа по този поводъ че курсътъ, който днесъ има нашата пара не е изкуственъ, че този курсъ не е понижески, че не е форсиранъ близо отъ финансовия министъръ или отъ кабинета или отъ Народната банка. Напротивъ, той напълно отговаря на паритета въ чужбина, той се съгласява съ онази преценка, която Европа дава на вътрешната стопанска стойностъ на нашия левъ. Нещо повече: бихъ казалъ дажѣ, че ако ние желаемъ, отъ гледна точка чисто бюджетна, чисто фискална, ние бихме могли да го повиснемъ още съ няколко пункта, което впрочемъ не е желателно отъ стопанинство и интереситъ на нашия експортъ. И неотдавна, когато правителството бѣше атакувано отъ пресата, че не взема мѣрки за затвърдяване курса на нашия левъ, курса на българската пара, ние гледахме съ тройно чувство на падашето на българския левъ: отъ гледна точка на консоматора, отъ гледна точка на бюджета и отъ гледна точка на общитъ голѣми стопански нужди на нашата държава. Защото, г. г. народни представители, когато имате да правяте тютюшъ, който съставлява главното перо въ нашия стопански и търговски балансъ, когато имате да изнасяте царевича милиони килограми; когато имате да скулирате една жътва, едно производство, създадено при курсъ на лева 3.200—3.500 за 100 швейцарски — много трудно е да заставите земледѣлското население да продаде своята жътва при курсъ на лева 1.400, както бѣше презъ юний, или при курсъ 2.000—2.300, както бѣше презъ декемврий, за 100 швейцарски. Ето защо казвамъ, че днесъ за насъ, макаръ че курсътъ на българската пара е изцѣло въ рѣшетъ на Българската народна банка — банка, която има на разположение единъ грамаденъ щокъ отъ чужди валути, за да посредниче всички искания на девизитъ за нуждитъ на държавата и за нуждитъ на търговията — не е желателно курсътъ на българския левъ веднага да се повиса и че трѣбва постепенно-постепенно, както народното, така и общественото, така и държавното стопанство, така и сѣдното ниво на живота да се нагаждатъ къмъ курсъ 2 хиляди лева, който споредъ мене за сега е една височина, която отговаря най-добре и на консомацията и особено на експорта.

Но, г. г. народни представители, вториятъ факторъ, който би могълъ отчасти да подпомогне на борбата срещу скъпотиата, то сж решителнитъ икономни, които трѣбва да се направятъ въ държавното стопанство и, така да се каже, ограничаванията, които ние сами трѣбва да си наложимъ въ нашия домашенъ бюджетъ. Безспорно, никой никому не може да заповѣда какъ да живѣе и съ какъвъ мащабъ да измѣрва своитъ ежедневни разходи, обаче тогава, когато ние гласувахме тукъ закона за забраняване вноса на известни стоки, които не сж отъ първа необходимостъ, нахождахме отъ тоя основенъ мотивъ, който лежи, така да се каже, въ базата на нашата финансово-стопанска политика, че когато кой-кой иска да

прахосва, да живѣе, да си позволи единъ шумонъ луксъ, вследствие на това, че конкуренцията, обстоятелствата, хазартнитъ печалби презъ време на войната сж му позволили да си гарантира повече средства да живѣе, държавата има право да се намѣси и да не позволи вноса на тия артикули, които отъ гледна точка на великото сж артикули не толкова необходими. Та, казвамъ, икономни се налагатъ, икономни трѣбва да станатъ, икономни трѣбва да се направятъ отъ всички, които държатъ въ рѣшетъ си свои бюджети, и отъ тѣзи, които сж повикани може би да ги гласуватъ. По тоя въпросъ кабинетътъ има свое гледище и върши велико казото може въ тази посока, за да се концентриратъ известни сродни служби, да се премахнатъ излишнитъ служби, колкото това отъ социална гледна точка да бѣде, така да се каже, тежко и колкото то да вреди известни частни интереси.

Това сж, г. г. народни представители, общитъ мисли, които искахъ да ви изтъкна по поводъ законопроекта, който се внася на разглеждане — да се посочатъ не само случайнитъ, не само временнитъ фактори, които повисаватъ скъпотиата и влияятъ върху сѣдното ниво на живота, то да се дадатъ нѣкои данни, които лежатъ въ основата на тая скъпостия. И когато ги знаеме, азъ съмъ увѣренъ, че не така съ леко сърце ще атакуваме известни мероприятия, за които ние всички сме съгласни, че не се внасятъ тукъ, за да излъкуватъ основно злото, нѣже така лекомислено ще отправиме атаки къмъ тоя или она факторъ, който днесъ държи властта, за това, че не е могълъ съ единъ замахъ да премахне всичко онава, което гнетъ консомацията въ България. И азъ ви казахъ: изчерпването на фонда на нашитъ 40-годишни икономни, прахосването на грамадни капитални отъ територии и други нѣкои инвентари, най-после погромиването на българската валута отъ фактори стопански, международни и политически — всичко това трѣбва да се преценява сериозно, когато се обмисля въпросътъ за скъпотиата и за всичко това трѣбва да се има предъ видъ солидарната отговорностъ, която носи цѣлата страна, така да се каже, а не да се хвърля отговорността върху тоя или онагова, който случайно или по-рано я е управлявалъ.

Що се отнася до законопроекта, г. г. народни представители, азъ трѣбва да кажа само две думи — че той има за целъ да намали митото на нѣколко стоки — 5—10—15, може би вида — които съставляватъ предметъ отъ първа необходимостъ. Ние не искаме да ги изброяваме въ законопроекта и да занимаваме съ тѣхъ народното представителство затова, защото въпросътъ е повече технически. Ние искаме само мандатъ да работимъ въ тази посока. Това ще го извърши Министерскиятъ съветъ следъ обстойно преучаване. За да не би известни фирми да понесатъ щети, ние ще ги предупредимъ — съ самия законпроектъ тѣ сж вече предупредени по начало — ще ги предупредимъ 10—15—20 дни по-рано, че тия и тия продукти, тия и тия вносиме стоки ще претърпятъ измѣнение въ режима на облагането; за да могатъ търговцитъ индустри да взематъ мѣрки своевременно да ги окулиратъ. Нуждитъ отъ продукти отъ първа необходимостъ сж толкова голѣми, до такава степенъ сж летосаеми, и щокотътъ сж толкова малки, че, убеденъ съмъ, никой нѣма да претърпи съществена загуба, както съмъ убеденъ, че дори да не приложимъ този законпроектъ, той ще има влияние върху ценитъ въ смисълъ на едно автоматическо понижаване.

Ето защо азъ моля г. г. народнитъ представители да гласуватъ по начало този законпроектъ. (Ръкоплѣскания отъ съборителитъ)

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. Асенъ Панковъ.

А. Цанковъ (с. д.): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Г. министърътъ на финанситъ ни сложи на разискване единъ много широкъ въпросъ. Въпросътъ е толкова широкъ, че той по никакъвъ начинъ не ще бѣде изчерпанъ въ тия дебати. И, отъ друга страна, той е толкова важенъ, че струва ми се, постоянно, често пакти нашата Камара ще трѣбва да се повръща къмъ него. Мене ми се вижда, че днешното ни заседание не е подготвено за тия дебати. Въпросътъ е твърде важенъ, за да го разискваме инцидентно по единъ поводъ самъ по себе си незначителенъ. Но надвѣвамъ се, че народното представителство ще има и другъ поводъ да спре вниманието си на този въпросъ. Сега обаче трѣбва да благо-

даримъ все пакъ за гризата на г. финансовия министъръ да ни занимае съ този въпросъ.

Азъ отъ своя страна съ скромнитъ си сили тоже ще искаме нѣщо по въпроса да кажа. Най-напредъ нека да установимъ размѣра на злото, характера на болестята, която ще искаме да нацѣримъ. Велики знаемъ, че страдаме отъ скѣпотия, но може-би не всички си даваме достатъчно отчетъ за размѣра и характера на това зло. Дори има хора — този възгледъ се изказва въ нашата литература — които смѣтатъ, че злото не е толкова лошо, защото наредъ съ поскъпването ценитъ на предметитъ за употребление, достатъчно били увеличени и възнагражденията на труда, доходитъ на хората. Азъ се постараяхъ да си изясня този въпросъ и, възъ основа на суровия материалъ, който ни дава нашата статистика, можахъ да съставя една малка таблица, която да прокара единъ паралелъ между покачването ценитъ на стокитъ и увеличението на работнитъ заплати.

Азъ намѣрихъ данни, които, ми се струва, сѫ покрѣтителни. Тѣ говорятъ за една мизерия въ работнитъ маси твърде голѣма. Напр., докато въ 1914 г. надницата на единъ обикновенъ черноработникъ и на единъ работникъ квалифициранъ — нашата статистика води рубрика за две категории работници, за най-лошо възнаградени и най-добре възнаградени работникъ — въ четиритъ голѣми градове София, Пловдивъ, Варна и Русе е била за най-малко възнаградения работникъ, черноработника, 3-29 л., а за най-добре възнаградения работникъ, майстор-зидаръ — 5-38 л., за деветтъ месеца отъ 1923 г., за което време статистиката разполага съ данни, надницата на черноработника се е качила на 67-27 л., а на майстора-зидаръ на 146-55 л. Или, съ други думи, ако уровеньътъ на надницата въ 1914 г. бѣде означенъ съ 100, то за черноработника въ 1923 г. тя се е покачила на 2,0446, а за квалифицирания работникъ за майстора-зидаръ — на 2,724. Но въ това време показателътъ на скѣпотията е покаченъ въ следующия размѣръ: въ 1914 г. ако се вземе за 100, въ 1923 г. той се е покачилъ на 3,1725; или, ако вземемъ разликата между показателя на скѣпотията и показателя на работната заплата, излиза, че въ 1923 г. заплатата за обикновения работникъ е съ минусъ отъ 1,1279, а въ същото време за квалифицирания работникъ е съ единъ минусъ само отъ 4485. Като се има предъ видъ, че и въ 1914 г. трудътъ на работника не е били възнаграденъ толкова добре, че да му даде възможностъ за едно особено комфортно-обичайно съществуване, трѣбва да се признае, че тоя назадъкъ се явява критически, той отбелзва едно основно подкопаване на работната сила. Биха могли да се дадатъ още данни, по достатъчно ясно, че трудътъ на работника днеска е възнаграденъ далечъ по-лошо, отколкото преди войната.

На какво може да се дължи тази криза? Г. министърътъ на финанситъ даде нѣкои лени данни, които биха могли да се допълнятъ и съ други. Най-напредъ човѣкъ би почувствувалъ една склонностъ да обясни кризата съ голѣмитъ тежести, които държавата стоварва върху данъкоплатеца, върху населението. Ако попитате простия човѣкъ днеска: отъ какво най-много страдашъ, защо е скѣпъ животътъ ти, въ повечето случаи ще ви даде единъ отговоръ — отговоръ по първото си впечатление — „държавата ме изцежда, имамъ скѣпа държава, не мога да я нося на гърба си“. Мисля, че си заслужава труда да проверимъ, дали това обяснение се оправдава.

(Председателското мѣсто се заема отъ подпредседателя Н. Найденовъ.)

Азъ се погрижихъ да се добера само до малко цифри. Да видимъ какво е вземала българската държава отъ своето население преди войната и какво взема тя отъ него днеска. Приведени бюджетитъ ни въ златни левове, за да може да се направи веднага сравнение, какво се казва? Въ 1906 г., далечъ преди войната, въ една нормална година, когато населението е било при това значително по-малко, отколкото населението на царството ни днесъ, българската държава е имала единъ приходъ отъ 144,500,000 златни лева; въ 1910 г., пакъ нормална година, при население пакъ по-малко, отколкото днесъ, българската държава е имала единъ приходъ отъ 181 милиона кръгло златни лева, вънъ отъ това, че същата година тя е имала единъ извънреденъ приходъ отъ заемъ, който е възкачилъ приходния бюджетъ на сума 266 милиона златни лева; въ 1914 г. вече при по-голямъ население, бюджетътъ представлява единъ приходитъ си частъ 224 милиона златни лева. Какво представлява бюджетътъ следъ войната? Въ

1921 г. — кръгло 131 милиона златни лева; въ 1922 г. — 143 милиона златни лева кръгло. Вие видите, че днеска държавата взема отъ своето население значително по-малко, отколкото преди войната, по простата причина, че населението днеска е много по-обеднѣло. И действително, докато великитъ приходи сѫ пораснали въ много по-голямъ размѣръ, включително и работната заплата е пораснала въ много по-голямъ размѣръ, единствено приходитъ на държавата сѫ пораснали въ най-малкъ размѣръ.

Министъръ П. Тодоровъ: Затова живѣе съ борчове.

А. Цанковъ (с. д): Значи въ смѣтностъ не може да се каже, че държавата представлява за своя народъ днеска онова тежко бreme, което сломва силитъ му.

Ако погледнемъ на разходитъ на държавата, смѣтото ще се потвърди. Въ 1914 г. разходътъ на държавата е 227 милиона златни лева; въ 1922/1923 г. е само 150—160 милиона златни лева.

Смѣстествува друго едно обяснение, ходяще въ широката публика. Простиятъ човѣкъ казва: ограбна ме държавата; следъ това добавя: ограбна ме спекулантъ — тѣ ме изцеждатъ. Азъ ще говоря малко по-специално за ролитъ на спекулата въ влошаването на стопанското положение. Но заслужава си трудътъ, струва ми се, да проверимъ, дали не става едно такова преливане на народното богатство, че докато обедняватъ неимоверно едни класи, въ замѣна на това пакъ се обогатяватъ въ съответствие пакъ голѣмъ размѣръ други класи. Че отбѣлни личности се ползватъ отъ ненормалното положение и се обогатяватъ неимоверно, това стонъ вънъ отъ всѣкакво съмнение. Въвжеде, където има гинене, където има падналъ трупи, тамъ се явяватъ неминуемо различни паразити. Така и при изтощението стопанско положение се явяватъ различни паразити, които се ползватъ отъ стѣсненото положение на масата, за да трупатъ лично за себе си неимоверни състояния. Но трѣбва да се има предъ видъ, че тѣзи спекуланти, които се ползватъ по тоя начинъ отъ положението, въ действителностъ сѫ единъ много незначителенъ брой, т. е. — да се разберемъ добре — въ играта на спекулата участвуватъ мнозина, много голѣмъ е броятъ на участвущитъ въ този хазартъ; по числивцитъ, които напускатъ масата на играта въ края на крайщата сѫ печалби, тѣ сѫ само отбѣлни единици, много малцина.

Азъ хвърлихъ единъ погледъ върху ония пера на нашия вносъ, въ които би могло да се подовре, че се крие луксозенъ вносъ, за да мога да си съставя едно понитие дали не сѫ създадени такива богатши въ голѣмъ брой, които сѫ увеличили луска. Ако една по-голямъ частъ отъ населението, ако една цѣла класа се окаже, че е забогатѣла извънредно презъ това критическо време, то като неминуемъ резултатъ ще дойде и едно увеличаване на луска. И действително отбѣлни признаци за увеличението на луска съществуваатъ, но не може да се каже, че изобщо лускътъ днесъ е по-голямъ отколкото преди войната. И действително, докато въ 1911 г. е имало вносъ на такива предмети, които могатъ да съдържатъ предмети на луска, за 23—24 милиона златни лева, въ 1922 г. такива предмети сѫ вѣзли въ България само за 8 милиона златни лева — значително по-малко. Напр., продуктитъ отъ животни въ 1911 г. има внесени за 1,700,000 зл. л., а въ 1922 г. само за 367 хиляди златни лева; произведения отъ зърнени храни, да речемъ бискуити и др. подобни, въ 1911 г. има внесени за 2,200,000 зл. л., а въ 1922 г. само за 670,000 зл. л.; плодове, зеленчуци, консерви въ 1911 г. сѫ внесени за 3,300,000 зл. л., а въ 1922 г. за 1,012,000 зл. л.; вносътъ на цѣлни колониалитъ въ 1911 г. е за 10½ милиона златни лева, а въ 1922 г. само за 4 милиони златни лева; питиета: луксозни вина и пр. въ 1911 г. сѫ внесени за 400,000 зл. л., а въ 1922 г. само за 1 хиляди златни лева; консерви и конфитори, сладка въ 1911 г. — за 2,200,000 зл. л.; въ 1922 г. — само за 1,400,000 зл. л.; бижутерия и украшения — едно перо рачко-excellence на луска — въ 1911 г. има вносъ за 1½ милиона златни лева, въ 1922 г. — само за 300,000 зл. л.; предмети на наукството и литературата, доколкото се касае пакъ за луксозни предмети, въ 1911 г. — за 1,100,000 зл. л., въ 1922 г. — за 200,000 златни лева.

Понекажъ да разбера, дали въ голѣмия вносъ, който се прави, българското стопанство не харчи много пари, за да успели своя инвентаръ, което би било въ първо време едно затруднение, но което за по-последното време ще се яви като една толкова по-голямъ полза, по и този въпросъ не дава несъбритенци резултати. Вѣрно е, че въ всѣки случай

вносът на тѣзи полезни предмети има тенденцията да се засилва повече, отколкото вносът на чисто луксозните предмети: българското стопанство се старае да подобри своя инвентарь. Но, общо взето, ние днес внасяме отъ чужбина стоки, които служатъ за обогатяване нашия инвентарь далечъ по-малко, отколкото преди войната. Въ 1911 г., напр., ние сме имали вносъ на метали и изделия отъ тѣхъ за 24.000.000 л., а въ 1922 г. — само за 20.000.000 л. Виждате, че дветѣ цифри сж вече близко. За вагони, кола и автомобили въ 1911 г. имаме вносъ близо за 4 милиона лева, въ 1922 г. — за 4½ милиона лева — единственотоzero, което показва по-голямъ полезенъ вносъ, отколкото преди войната. Въ 1911 г. имаме вносъ на машини за 25.600.000 л., а въ 1922 г. — само за 11.100.000 л.

Да върнемъ до тукъ съ цифрите. Хипотезата, че пѣкья отъ обществениятѣ класи се е обогатила презъ критическото време, не се оправдава. Цѣлото стопанство е обеднѣло; обеднѣли сж всички класи; само отдѣлни единици може да сж се възползували отъ изключителното положение. Разбира се, че обедняването не е въ еднакъвъ мащабъ за различните класи и сѣзловия. Напр. днесъ държавниятѣ служаци сж възнаградени далечъ по-лошо, отколкото частниятѣ наемници — това е една безспорна истина. Докато все пакъ частниятѣ наемници, споредъ официалната статистика, е увеличилъ дохода си 20 пѣкти, когато сѣмплоцията е пораснала съ 30 пѣкти — разликата е все пакъ доста голяма — то държавниятѣ служаци, и въ най-облагодетелствуваната категория не е увеличилъ прихода си съ повече отъ 10—15 пѣкти. Това показва, че ние се намираме предъ една стопанска разруха и че е общъ интересъ на всичкиятѣ класи да се подобри стопанското положение.

Въпросътъ е сега, дали това подобрене е възможно и отъ къде то трѣбва да се очаква? Песимистътъ, който би отговорилъ, че подобриенето е невъзможно, той се обосновава отъ грѣхата да разиска въпроса; но, колкото и положението да е тежко, всѣки гражданинъ и особено народниятѣ представителъ, пълномощникътъ на гражданитѣ, е длъженъ да храни въ себе си необходимата доза отъ оптимизъмъ, за да отговори на въпроса: не, въпреки всичко, едно подобрене е възможно, то трѣбва да се намѣри на всѣка цена; единъ изходъ отъ положението трѣбва да се намѣри. Веднѣжъ сме длъжни да го потърсимъ, всички трѣбва да имаме въ себе си надеждата, че, търсейки го, ние можемъ и ще го намѣримъ. Инакъ ние бихме се осмѣлили на едно убийство. Но, г. г. народни представители, ако бихме погледнали и детайлно на въпроса, заключението не може да бъде друго, освенъ че особено нашата страна, въпреки всичкитѣ си премеждия, които преживѣвъ, въпреки всичкитѣ опасности, които още я чакатъ, крие въ себе си богати естествени източници, за да свърземе силнитѣ си и да излѣзе отъ стопанската разруха.

Съществуватъ три пачини за разрешението на този въпросъ, на въпроса за отстранението на ексципцията, за пѣлото намаление до пѣлното ѝ отстранение — три отговора на въпроса, които представляватъ три интереса, три мировѣда. Най-напредъ иде охолниятъ съ своя лежъ отговоръ: „Всички днесъ въ свѣта страдатъ отъ това зло; всѣкъде то е много мъчително, пѣма какво особено да си биемъ главата; нека другитѣ го разрешатъ, ние отъ тѣхъ ще копираме; пѣма какво особено да се предприеме; ще чакаме — времето е цѣрителътъ на такава ужасна болка“. И ние имаме държавници, които проповѣдватъ въ държавата безгрижието. Тѣ сѣмталатъ, че най-добриятъ лѣкъ на една такава тежка болестъ е именно: нищо да не се прави. Не, пѣщо повече — тѣ проповѣдватъ старателно да се въдържаме да не би да направимъ пѣщо, защото, казвалъ тѣ, повече могатъ сме да направимъ, отколкото да помогнемъ. Това е една школа, това е цѣла школа, има я навсѣкъде, но особено претенциозна е тя у насъ — школата именно, която проповѣдва, че особено държавата не бива да се намѣсва въ стопанския животъ, защото тя би могла много да му навреди, по малко да му помогне, че злото ще се излѣри отъ само себе си съ течението на времето.

Г. г. народни представители! Съ тѣзи възгледи ние се срѣщаме у насъ доста често. Но единъ или другъ поводъ, тѣ сж се накарвали и тукъ отъ тази трибуна — пѣкой пътъ даже съ инициатива. На насъ много пѣти ни се е посочвало, че една свещена догма, легнала въ основата на българската конституция, ни забранява да посѣгаме върху прерогативитѣ на капитала, на частната собственостъ и че — още повече — това посѣгане се явявало само вредно, то влсшавало положението вмѣсто да го облекчи. Капиталитѣ претендиратъ у насъ за неприкосновеностъ. Но, г. г.

народни представители, този възгледъ, който ни се препорѣчва, като възгледъ на модеренъ буржоа, въ смислостъ не е нищо друго освенъ единъ атавизъмъ. Днесъ буржоазията въ по-просвѣтителитѣ стради далечъ не стои на това гледище, което попѣкога е такъвъ голѣмъ апломбъ и не слушаме тукъ отъ представителитѣ на домораслата българска буржоазия. У насъ е мъчно безъ стѣспение да говоримъ за буржоазия. Българскиятъ езикъ си има своя терминъ — той говори за чорбаджии. Чорбаджии — това сж категория отъ хора, които иматъ рѣдката привилегия да иматъ на трапезата си чорба. Самиятъ терминъ говори за низкия културенъ уровень на българската буржоазия. И до денъ днешенъ българската буржоазия и съ своитѣ възгледи, и съ своитѣ инициативи се явява като едно нарвено, каквото ни рисуваха нашитѣ първи революционери, като Левски, като Ботевъ. Ботевъ, знаете, бѣше изрисувалъ българския чорбаджии като единъ безгриженъ човѣкъ, който тича, както той се изразявалъ, подиръ шкембето си. Но модерната буржоазия днесъ далечъ не е това по своитѣ инициативи и по своитѣ възгледи. У насъ се често сочи Англия като типична консервативна страна. Неотдавна вестникитѣ ни посочиха, по случай дожаждането на Работническата партия въ Англия на власт, че това не било пѣкаква социалистическа партия. Да, това е работническа партия, ни казаха тѣ, но тя не е такава, каквито сж социалистическитѣ партии на континента; въ Англия всичко е консервативно, и Работническата партия въ Англия е сѣщо консервативна. Вѣрно е, Англия е прочута — това е ходящото мнение въ свѣта — като страна съ традиции, като една страна, която много държи за своитѣ традиции, въ която има действително една склонностъ къмъ консерватизъмъ. И тѣкмо това мене ме наведе на мисълта да ви посоча какви представения има за своята роля английската буржоазия въ своята консервативна частъ. Англия, отъ друга страна, е позната като страна на свободната търговия, на принципа *laissez faire, laissez passer*, принципъ, отъ който Англия презъ време на войната отстъпи доста решително, принципъ, който и тамъ вече не е пѣкаква непоколебимата, пѣкаква неприкосновена догма. Но въ тази страна съ консерватизъмъ, въ тази страна на свободната търговия, съ голѣмо любовитство пѣкога прочетохъ — това ми направи толкова силно впечатление, че тѣзи думи ги преписахъ — въ най-консервативния отъ английскитѣ вестници, в. „Таймъ“, една характеристика за ролята на капитала и на капиталиста. Прочее, в. в. „Таймъ“ отъ 6 октомври 1919 г. прочетохъ тѣзи думи: (Чете) „И двата фактори, капиталътъ и трудътъ, не сж нищо друго, освенъ форми на обществената служба. Собственикътъ на една мина ле е повече отъ единъ довѣренникъ и служителъ на народа. Работникътъ въ мината е сѣщо така единъ довѣренникъ на народа. Всѣко занаятно, всѣко предприятие е една обществена служба, инакъ неговата печалба се явява като една измама. Сѣщо така капиталътъ има задължение да даде най-добрата си услуга на държавата и на народа. Капиталътъ и трудътъ сж съдружници въ предприятието. Сега се касае въ днешната епоха да се установятъ върху нова база отношенията на тѣзи съдружници“. Въ другъ единъ брой отъ сѣщия консервативенъ вестникъ „Таймъ“, отъ 6 септември 1919 г., азъ прочетохъ следното: (Чете) „Остриятъ социаленъ проблемъ, който днесъ, следъ войната, иска най-бързо разрешение, е да се приложатъ принципитѣ на политическата демокрация въ икономическитѣ и индустриалнитѣ отношения, създадени въ една епоха на механически индустриализъмъ“. Съ тѣзи понятия живѣе английскиятъ капитализъмъ. Той желае да упражнява своитѣ права като единъ органъ на обществото, като общественъ служителъ. И нашитѣ английски другаръ, днешниятъ министъръ на колонитѣ, Томасъ, бѣше изразилъ мисълта за отношението между капитала и труда по единъ начинъ, който доста се доближава до мисълта, изказана отъ в. „Таймъ“. Въ една своя книга именно той казва: (Чете) „Богатството притежава привилегии, по заедно съ това то има и отговорности. Който има права, трѣбва да има и задължения. И колкото по-големи сж правата, толкова по-големи трѣбва да бъдатъ и отговорноститѣ“. Възгледътъ прочее, че капиталътъ не е пѣкога неприкосновенъ, че богатството, което се ползува съ известни привилегии, наредъ съ това то подлежи на контролъ и трѣбва да носи и отговорности, е единъ много старъ възгледъ. Него го имаха и старитѣ римляни. Върху тази тема сж писали и двама древни философи — единътъ епикуреецъ, другиятъ стоикъ. Тесфрастъ, мисли, че богатството създава задължението да се създаватъ за голѣ-

мата маса известни забавления. Богатият римлянин е дължен, според неговите понятия, да устроива църкове за тълпата, да ѝ раздава хляб. Аристотел, по-дълбок философ, клонящ към един по-строг морал, е на мнение, че богатството създава задължението на неговия носител да развива културата, да се предаде на науките и на изкуствата, да меценатства и т. н. Това сж древните възгледи. Днес тѣ сж надминати далеч, днес бедстващите класи не се нуждаят от благотворителност, тѣх това никога не ги задоволява, тѣ имат повече самочувствие за своите права, тѣ не искат благоденствие, тѣ искат права. Но въ всички случаи тѣзи древни възгледи стоят далеч по-високо, отколкото възгледите на българските чорбаджии, които все още претендират, че тѣхното богатство им създава привилегиата на неприкосновеност: никой да не ги закача, тѣ трѣбва да бждат господари у дома си.

Г. Чернооков (с. д): Да търгуват съ сулфатото, съ химията на войниците през време на войната!

А. Цанков (с. д): Но, г. г. народни представители, съществува друг един възглед, който представлява противоположната крайност, но който крие въ себе си голяма опасност — той е възгледът на болшевиизма. Азъ съпоставям тѣзи два екстремистични възгледи — тѣ сж двата полюса — тѣ си един друг струватъ цената — колкото струва единият възглед, толкова струва и другият. Когато българският чорбаджия казва: скъпоти, лош икономически живот, това ще го изцѣримъ съ безгрижие, стойте и чакайте, ще дойде време, отъ само себе си тази болестъ ще се изцѣри — настреча пъкъ иде болшевиизмът, който казва: ще изцѣримъ болката, ако капитала го вземемъ и го консумираме. Първият екстремистъ казва: пълна свобода на капитала; вторият казва: да одушимъ капитала. Въ втория възгледъ живѣе едно погрѣшно представление, че днес сж малко изобилни блага, но че една лоша воля пречи, щото нуждающият се да се добере до тѣх, и разрешението на тежката криза се явява много леко: да се даде възможност на бедстващите, на нуждающия се да се добере до тѣзи блага. Какъ? Като капитала го вземемъ и го употребимъ, като го консумираме. Тази склонностъ съществува естествено въ бедстващия човѣкъ. Всѣки, който е гладен, иска да яде; той не може да си даде отчетъ какво ще стане утре, като изяде това, което служи за произвеждане на блага за съществуване, ако изяде капитала. Когато единъ изнадне въ крайна нужда, той е готовъ да продаде всичко, което има, за да се нахрани въ момента. При тежкия кризис, наблюдавани въ историята, доходило се е до таква разрушение на стопанския живот. Помни се, че следъ 30-годишната война хората сж си продавали къщите за малко хляб. Голѣмата катастрофа следъ 30-годишната война е докарала догамъ положението. Тази естествена склонностъ въ бедстващия, обаче, става толкова по-опасна, когато едно обществено течение направи отъ нея една своя идеология, когато то започне да я идеализира, когато то изкове една философия, която да даде оправдание на туй разрушение, когато се създаде едно стремление, вмѣсто бедствието да се ограничава, като се спаси отъ капитала това, което е възможно, да се търси, щото капиталътъ да се разрушава толкова повече. Който си мисли, че като се разруши капиталътъ, съ това се разрешава и социалната проблема, той разбира дълбоко нѣма. Ние социалистите не искаме да разрушаваме капитала, ние искаме да го подложимъ на единъ новъ режимъ, който ще обуздае ония злоупотребления къмъ които той има една естествена склонност, и който ще направи отъ него единъ действителенъ общественъ служител. Ролята на капиталиста може да бжде последователно ограничена и ще настѣпи единъ моментъ на социални отношения, когато тази роля може да бжде свършено заличена, когато едрият капиталъ ще премине въ управлението на обществото, на държавата. Но това е нѣщо по-друго, отколкото ози болшевишки курсъ, който преследва образуването на капиталист, т. е. съестяванията и който гледа да изяде съществуващия блага, безъ да се замисля за утрепния денъ. Въ Русия тази фатална политика доведе стопанското разрушение до невъроятни размѣри, и азъ днес ще се задоволя да ви посоча само нѣколко данни за това разрушение, обаче данни красноречиви. Днесъ болшевишкото правителство се хвали, че е вече успѣло въ своята нова икономическа политика, така наречената пепь, защото кризата е вече преодолѣна. И действително,

единъ напредъкъ се отбелязва, но данните на този напредъкъ посочватъ колко дълбоко се е стигнало въ пропастьта. Въ официалните си отчети болшевишките казватъ, че производството въ национализираните индустрии се увеличава, именно въ 1921 г. то е било една шеста отъ мирновременното производство, а въ 1923 г. клони да бжде една трета. Производството на стоманата, една отъ най-важните индустрии, се е удвоило, и върно е, че се е удвоило, именно отъ 7%, както е било то до 1921 г. въ сравнение съ мирновременното, се е покачило на 13%, по все още стои 13% отъ мирновременното. И днесъ Русия по пътя на тази политика е стигнала дотамъ, че тя е жертва на една особена криза, не вече криза отъ липса на стоки; ами криза отъ липса на купувачи. Болшевишката национализирана индустрия, която произвежда само 13% стомана, отколкото преди войната, не може да намѣри купувачи въ тази страна, защото населението е толкова обеднѣло, че нѣма кой да купува. Днесъ болшевишка Русия чувствава излишъкъ напр. отъ интелектуални сили, особено отъ техници. Тая Русия, която изгони интелегенцията си, тая Русия, която върно страда отъ липса на интелегенция, особено отъ липса на технически сили, днесъ има излишъкъ отъ агрономи, отъ инженери, има ги вече за експортъ.

Г. Чернооков (с. д): Свършили на бърза ръка болшевишките университети.

А. Цанков (с. д): Всичко това показва една невѣроятна криза. И повиятъ заместникъ на Ленинъ, г. Каменевъ, въ най-последната си речъ върху икономическата политика на Русия ни чете единъ тиради, които сж сърдечераздиращи. Той казва: днесъ ние не страдаме вече, както въ 1918, 1919, 1920, 1921 г. отъ липса на стоки, отъ липса на храни; днесъ ние страдаме отъ излишци; нѣма купувачи; има храни за износъ даже, но не може да се изнесат, и затуй храната на селянина е вече съ низка цена. Селянинътъ пъкъ, като не намира купувачъ на своето произведение на износна цена, не може да купува това, което му е потребно отъ нашата национализирана индустрия. И деспѣва Каменевъ: тѣзи селяни, които държатъ нашата държава на плещите си, отъ които ние събираме тежкданъци, за да плащаме дефицитите на национализираната индустрия, днесъ сж въ плачевно положение, тѣхните произведения иматъ, сравнително взето, разбира се, низка цена, но въпреки това не могатъ да намѣрятъ купувачи.

Ние, социалдемократите, отхвърляме и двата метода на разрешението въпроса: както сме противъ курса на безгрижието, проповѣданъ отъ нашия чорбаджия, така сме и противъ курса на болшевишките за безогледното парализиране на стопанския животъ.

Д. Кандуловъ (к): Приказвайте за България, недейте приказва за Русия! Оставете я да умре!

Председателстващъ Н. Найденовъ: (Звъни)

А. Цанков (с. д): Азъ говоря преди всичко за болшевишките у насъ; тѣ ме интересуватъ, разбира се, повече отъ руските.

А. Господиновъ (с. д): Ние като приказваме противъ руските болшевики, приказваме противъ васъ. Какво е правите на ахмакъ?

А. Цанков (с. д): Г. г. народни представители! Нито е върно, че държавата трѣбва днесъ да пасува, защото не може нищо да направи, за да облекчи стопанския животъ; нито пъкъ е върно, че тя може всичко да направи и че трѣбва да си позволи всѣка авантюра. Петията е и тукъ, както и въ множеството случаи, нѣкаде по сръдата, въ единъ синтезъ отъ различни принципи. Държавата може и трѣбва да се намѣри въ стопанския животъ, но това тя трѣбва да го направи съ разумение. И тукъ е голѣмото изкуство на държавника — да даде на практика онова правилно съчетание на различните идеи, което може да му даде най-добрите резултати. Мѣрките, които могатъ да се предприематъ въ това отношение, сж едно изобилно отъ мѣрки. Шаблонътъ може малко да помогне. Отъ случай на случай писъ ще имаме да се справимъ съ тѣзи мѣрки, които ни се представятъ. Но днесъ на се представя една такава мѣрка, ние можемъ съ добро сърце да ѝ приемемъ, тя е сама по себе си целесъобразна, но сто

особеността на всички мърки отъ този родъ. Всяка една отъ тия мърки, практикувана, изолирано, практикувана пререшително, практикувана безъ система, може да даде въместо добри и пълно лоши резултати. Азъ мисля, че тукъ съществената наша задача не е даже да намъримъ най-добрия текетъ на закона. Много по-капитална е задачата да намъримъ най-добрия приложителъ на закона, най-добрата изпълнителна власт, която ще даде животъ на този законъ, напр., конкретно, предложението отъ г. министра на финансите мърка, да се намалатъ митата на опъзи стоки отъ първа необходимостъ, които днесъ плащатъ голъми данъци на държавата, за да може да се намалатъ тѣхната цена. Идеята е сама по себе си ясна, ти е права, но колко може да се изроди и една такава идея, ако тя бѣде неправилно предложена, ако заедно съ тази мърка не се предприематъ редица други мърки, които да я допълнятъ. Ние ще понижимъ митото на предметитъ отъ първа необходимостъ, тоже и акциза, но мислите ли, че съ това е всичко направено? Какво бихте казали виѣ, ако, като държавата се лиши съ това отъ единъ свой приходъ, дойдатъ търговцитъ и продаватъ същитъ предмети на старитъ цени и прибератъ единъ голъми печалби? Мислите ли, че това е днесъ невъзможно? Днесъ тази аномалия е налице. Често пкти производственитъ разности намаляватъ, но при все това цената не спада. Защо? Защото продавачтъ се е свикналъ съ една цена; купувачтъ и той отъ своя страна се е свикналъ съ същата цена и навиктъ продължава. И въ туй именно се състои спекуляцията.

Туй искамъ да кажа една дума и за спекуляцията. Спекуляцията означава, по нашитъ днешни понятия, злоупотреботъ на прилика на единъ хазартъ; въ нея се упражняватъ мнозина и крайнитъ резултатъ е този, че въместо да се създава, да се твори, само се разрушава. Азъ имаамъ единъ приятелъ много добъръ играчъ въ хазарта, единъ увлеченъ, страстенъ играчъ. Единъ денъ той ми показа една своя бележка въ тефтерчето си и ми каза: „Азъ си държа една статистика какво печели и какво губя, и да ти кажа, прави голъмо джиро, много пкти печеля съ скоктъ, другъ пътъ губя съ скоктъ, но като си направи равномѣтката — а всичкитъ ми колеги заявяватъ, че съмъ най-щастливиятъ отъ играчитъ — знаешъ ли, Цанковъ, какво излиза? Излиза, че всички играемъ за кафенето и само кафенето печели отъ нашия хазартъ. Когато спечелимъ попочерпимъ се и отиде, прахоса се, а пъкъ въ друго време, когато губимъ, носимъ отъ дома си, за да плащаме“. Това е естеството на спекуляцията: голъмо джиро, скокове въ печалбата, скокове въ загубата и въместо творба, въместо производство, въместо организация, явява се тѣмъ противното — разрушение, дезорганизация, анархия. Това е резултатътъ отъ спекуляцията, отъ обществено гледище — единъ хазартъ. И ако нѣкой мисли, че тукъ е не позволено на държавата да посегне, да спре тая неморална игра съ интереситъ на народа, това е единъ погрѣшенъ възгледъ. Каквото и да правимъ, каквито мърки и да вземаме за оздравяването на икономическото положение, налагатъ се и мърки отъ чисто полицейски характеръ противъ спекуляцията — това е единъ мой възгледъ искреинъ, въ който азъ съмъ дълбоко убеденъ. Трѣбва да престане тази рискована игра, която деморализира производството и пазара; трѣбва да се предвидятъ санкции за всички ония, които злоупотребяватъ по таквъ начинъ съ положението. Не трѣбва да е позволено да се търси печалба въ високъ процентъ. Трѣбва да се промѣни базата, върху която днесъ работятъ почти всичкитъ предприятия, и голѣмитъ, и малкитъ. И голѣмниятъ търговецъ, милионерътъ, и малкниятъ бакалинъ, който бедствува, днеска работятъ върху база да търсятъ високъ процентъ печалба, и принципътъ имъ е: малко продажби, малко сдѣлки, много печалба. Това е ненормалното положение: търси се една печалба отъ 30—40—50—100 и повече отъ 100 процента. Защото си казватъ: и безъ това не може много да се продава; за да свържемъ двата края, трѣбва отъ малкото продажби, които ще реализираме, да приберемъ голѣми печалби. И тази паника, която е създава у търговцитъ тѣзи понятия, да работятъ на една такава основа, продължава. Нима не трѣбва държавникътъ да посегне съ единъ твърдъ жестъ и да каже: стига, и положението позволява, и налага се отъ една абсолютна необходимостъ, тази игра да спре. Никой стратегъ не е толкова несомнителъ та търси съ леко сърце въ своята

войска проявленитя на паниката. Може да се обясни отъ какво произлиза една паника, било въ голѣмия, било въ малкия търговецъ, но съ обяснението на паниката, паниката не се оправдава, не се извинява. И както разумниятъ стратегъ ще прибегне и къмъ жестове на утешение, на успокоение, но въ същото време и къмъ жестове на строгий наказанія, за да спре бѣгството на една войска, напѣдала въ паника, така и държавникътъ трѣбва да прибегне къмъ аналогични средства: отъ една страна ще даде, отъ една страна ще успокои, ще настърчи кредитъ, ще гарантира производството, но отъ друга страна съ една тежка дѣсенца ще забрани, ще възпрепятствува злоупотребленията, ще каже на спекулантитъ: не може повече; до тукъ и стига, рѣцетъ долу! Въ единъ моментъ това трѣбва да настѣпи, инакъ бездната е безкрайна, положението се явява единъ действително омагьосанъ кръгъ, инакъ изходъ нѣма да се намѣри никога. Могатъ да се пожертвуватъ отдѣлни интереси, могатъ да се пожертвуватъ интереситъ на цѣли групи, могатъ да се пожертвуватъ интереситъ на класи, но въ единъ или другъ моментъ жертвитъ трѣбва да се направятъ и положението трѣбва да се оздрави, омагьосаниятъ кръгъ трѣбва да бѣде разбитъ, за да се излѣзе отъ бездната. Тѣзи мърки противъ спекулата се налагатъ, тѣ трѣбва да съ ефикасни, тѣ трѣбва да бѣдатъ мърки, които не да засилватъ паниката въ стопанския животъ, а напротивъ, да създадатъ нужното успокоение.

Г. г. народни представители! Азъ мисля, надѣвамъ се да ми се удаде по другъ поводъ да кажа пакъ нѣщо по въпроса, но въпросътъ вече трѣбва да бѣде третиранъ, и то съ по-голѣмо самоупование, съ по-голѣма вѣра въ нашитъ сили, съ по-голѣма система. Досегашиятъ начинъ на третиране на въпроса не ни задоволява; досегашиятъ законъ които ни се предложиха отъ правителството и които приехме, и повитъ, които ще ни се предложатъ, които надѣваме се, тоже ще приемемъ съ охота, всички тѣ иматъ характеръ — нека ми се позволи тази приятелска бележка — на нѣщо повече или по-малко случайно. Съ таква парализация отъ законни ние не ще уредимъ голѣмия въпросъ. Въпросътъ трѣбва да бѣде третиранъ съ по-голѣмъ размахъ. Нека не мислимъ, че това не е по-нашитъ духовни сили. Ако шуждата е толкозъ голѣма, тя трѣбва да ни застави да се вгледаме въ положението и да му търсимъ цѣръ. Нека не се успокояваме и съ това, че другата кризата била голѣма и да чакаме най-напредъ тамъ да се намѣри находъ отъ нея, че после да претърпимъ у насъ къмъ уреждането на положението. Може да се види пѣкому единъ парадоксъ, но азъ все си мисля, че оздравяването на всесвѣткото положение, що се отнася до икономическото положение, трѣбва да започне по-скоро отъ тукъ, отъ насъ, отколкото отъ тамъ, отъ Западъ. Ние произвеждаме сурови материяли. Преди ние да дадемъ суровитъ си материяли на високата индустрия на западния капиталъ, какъ може да се излѣзе отъ тежката криза? Ние, отъ друга страна, употребяваме готовитъ фабрики на тая висока индустрия и преди да бѣдемъ ние добри, заможани купувачи, какъ може да излѣзе западната индустрия отъ своята криза на безработица? Азъ го казахъ неотдавна по другъ поводъ, подчертавамъ тая си мисль и сега. Кризата въ западнитъ висококултурни страни има по-другъ характеръ отколкото у насъ; кризата тамъ и кризата тукъ ежъ въ тѣсна връзка; взаимната помощ трѣбва да си я дадемъ единъ на други, защото страдаме неимоверно отъ кризата, но трѣбва да се разбере, че положението не е таково, што нѣкой да бѣде въ състояние отъ вѣнъ, отдалече да ни помогне, да ни спаси. Ние трѣбва, преди всичко, да потърпимъ и да намѣримъ тая помощ. У насъ, и отъ насъ си трѣбва да започнемъ санитрането на положението. Ако ние достатъчно се замислимъ върху тия въпроси, ако можемъ да съсредоточимъ вниманието на българското общество върху тѣхъ, за да му всадимъ трезви понятия, за да знае то какво действително може да получи отъ държавата и какво не може да получи отъ нея; ако държавата отъ друга страна направи всичко онова, което действително е възможно, ние можемъ да се надѣваме, че отъ кризата въ едно недалечно време ще излѣземъ. За обществото, за бедствующитъ е важно да получатъ удовлетворение; всичко друго въ тѣхнитъ очи е и ще бѣде ефимерно. Тѣ искатъ резултати. За обществото е важно да получи успокоение, да получи вѣра, че тия резултати нѣма да забвѣнятъ; за обществото е важно да добие увѣреността, че българското Народно

събраше, че българското правителство не пропусна нищо, което е възможно, което е целесъобразно, за да намали тежката стопанска криза. Това което днеска най-много похабява, което днеска най-много покварява нашето обществено състояние, то е, че българските маси губят възрастта в своето управление, в своето законодателно тълкуване вече не стои на висотата на положението си в тълкувателни очи. Българските маси днеска роптаят не защото си въобразяват, че въпросът е лек, че от тежката криза може да се излезе така леко, както дължат съ своите подомислия комунистите. Не, българските маси имат трезвон ум, те знаят тежестта на положението, но ако те роптаят, то е затова, защото те виждат, че в държавата царува едно безгрижие. И когато на известни срѣди се позволява, злоупотребявайки с авторитета на правителството, да разнасят фалшиви идеи, да проповядват, че днес държавата трябва да се отнася към стопанското разрушение, към скъпотията съ безгрижие, това още повече е от същество да внесе раздразнение, да внесе смут, да внесе бунт в душните на хората. Нека бъдем идейно наясно върху въпросът; нека най-сетне пристъпим към ефикасни мѣрки за атакуване на злото, за да добием доверието на масите, за да ни дадат те своята подкрепа, и чрез усилие, чрез систематичен труд да излезем от тежкото положение. Защото в края на крайщата изходът лежи най-вече в това: да мобилизираме силите на труда. И онзи държавник, онзи икономист, който ще може въ бедствуещата маса да пробуди надежди, които да я потикнат към по-спешен труд, той ще бъде спасителът на България. (Ражкоплетканни от социалдемократите)

Председателстващ Н. Найденов: Има думата г. министърът на финансите.

Министър П. Тодоров: Г. г. народни представители! Аз съм принуден да взема за втори път думата, за да направя само една бележка по повод речта на г. Цанков. Аз не бих направил това, ако г. Цанков, след като се изказа изобщо, по начало за одобрението на този законопроект, завърши съ две мисли, които въ основата ми се виждат погрѣшни. Първата е, че всички тия законопроекти, които идат тук, съ вѣщо като париччета...

Я. Санжовъ (с. д.): Искам да каже не париччета, а жечета.

Министър П. Тодоров: Както и да е, тая работа остава пак настрана. — ... и че е нужен един общ закон, който решително и смѣло да атакува спекулацията, да атакува скъпотията, за да могат да бждат задоволени обществените маси. Втората е, че ние от България изнасяме сурови материали, че ние сме една страна, която може едва ли не да играе решаваща роль на международния пазар, и че когато ние изнасяме тия сурови материали, имаме много по-голяма власт да ограничим скъпотията. Какво изнася България? Изнася жито, зървени храни, които износ не може да упражни никакво влияние на цените на международния пазар, понеже количеството на този износ е много ограничено. Вземете статистиката и ще видите, че ние въ последните години изнасяме сравнително много малко зървени храни, защото се консумират предимно въ България, вследствие на много голямата емиграция, дошла въ България; ще видите, че у нас няма голѣм квалитум сурови материали и че съ него ние не можем да играем една особено решаваща роль, когато се касае за мировите цени на фабрикатите, които се изнасят въ България. Какво друго изнасяме още? Изнасяме тютюн, които не съ от такова решаващо значение, когато се касае да се определя цената на артикулите, които се изнасят тук въ България.

(Председателското мѣсто се заема отъ подпредседателя д-ръ Б. Вазовъ)

Когато ние искаме да определямъ кои съ факторите, които главно влияят за повишаване цените, за издигане цените на ония продукти, които се изнасят въ България, ние трябва да се спремъ на памука, на вълната, на конона, на лена и трябва да видимъ цените на тия артикули въ последните години колко съ повишени и каква роль играят те въ памучното производство, което е толкова разностранно, въ вълненото производство и пр. Това съ факторите, които иматъ мирово значение, това съ арти-

кулите, които определят мировите цени на много категории продукти, които идат въ България, и които съ мѣродавни за срѣдното ниво на цените въ Европа и България. Понеже не исках да пренасямъ разискванията на широка база — исках да се задоволя само съ общи бележки — аз тия данни не цитирах по-рано. Искамъ да посоча на нѣкои цифри, от които да личи, че цените въ Европа и въ свѣта изобщо се направляват главно от цените на други артикули, от цените на други сурови материали, а не от износа на жито и на тютюни из България. А цените на тѣзи артикули съ извъредно много порасли и всеки, който иска да се справи съ скъпотията, трябва да обърне внимание преди всичко на тая основен елемент — цената на суровия материал, от който се фабрикуват главно онези парични стоки, които дават физиономията, образуват фигурата на нашия импорт. Г. г. народни представители! Като се вземе шпекса на цените на памука въ Англия въ 1901—1910 г. 100, въ 1923 г. има цена 286 — значи 300% повишение, а това съ лири стерлинги, не съ умрѣли левове. Имайте предъ видъ, когато говорите за цените на стоките на европейските и мировите пазари, че те не се диктуват от експорта на житото и на тютюна от България, а меродавният факторъ въ случая е преди всичко цената на памука. Цената на памука въ Франция се е увеличила от 100 въ 1901—1910 г. на 968 — значи съ един грамденъ процент — а въ Съединените щати от 100 на 258 през септември м. г.; това съ пакъ долари, не съ левове.

Спирамъ се на вълната, която играе такава грамадна, да не кажа решаваща, роль, при определянето цените на стоките, от които толкова много се нуждае не само Европа, не само свѣтът, но и България. При индексъ 100 за 1910 г., цената на вълната през 1923 г. въ Англия е 259, също лири стерлинги, въ Франция е 754, въ Съединените щати кръгло 200. Да не се спирамъ на лена, да не се спирамъ и на конона.

Значи, г. г. народни представители, не може така съ една обща идея да се излезе тук и да се твърди, че износът на нашия тютюн е решаващ за цените. Аз зная, че има депутати, които не одобряват и клатят глава, когато се изтъква такава идея, но подчертавамъ: не е износът на нашия тютюн, на нашата свила, на нашето жито, който дава тонъ на цените, който ни кара, както ви посочихъ цифрите за вноса, да купуваме днес по 25—30 хиляди лева 100-те кгр. хасе, когато сме го купували по 400—500 л.

Но оставете това, г. г. народни представители, на страна — говори се тук за полицейски мѣрки. Аз бих желал да бъдем наясно и начисто по този въпрос. Полицейски мѣрки, фиксирани цени, върхна търговия, спекулация — това съ върази, съ които и аз мога да спекулирамъ, още повече когато съм имал възможност да прилагамъ конкретно този режим, и то въ време когато полицейският и военният режимъ бѣше издигнал една здрава, тежка ржка, както върху спекулацията, така и върху консоманията. Аз имах възможност 2—3 месеца да се занимавамъ съ това, което се казва система на нормирани цени въ 1918 г. и 1919 г., и, г. г. народни представители, при отпадналата дисциплина въ българското общество — и не само въ България — при тая спекулация, която, подобно на „Черния Канплеръ“ на Шибнишевски, всеки моментъ намира врати, през които да мине, за да експлоатира колкото и нескрено да бѣхме убедени въ всемогъществена роль на нормирани цени, ние дойдохме до заключението, че докогато не се повдигне моралът, докогато не се повдигне дисциплината въ това общество, и докогато не се намѣрят други малко по-обща, макаръ не въ всеки случай, по-ефикасни мѣроприятия, и преди всичко, г-да, докато не се нормализира изобщо животът, играта на хазартъ, както казва г. Асенъ Цанковъ, à la hausse et à la baisse ще продължава съ всичката си разрушителна роль, ще продължава въпрѣкъ всичките нескрени убеждения, ще продължава въпрѣкъ цялата система от мѣроприятия, а не така инцидентни, както ги нарича г. Асенъ Цанковъ.

Г. г. народни представители! Аз не твърдя, че съ спешни и съ похввателност не може да се постигне нѣщо добро от това, което е, но аз бих желалъ преди всичко, самоуправителните органи да се явят на помощ, и не само на днешната власт, но и на властта, която ще ни замѣни. Ние казахме въ Министерския съветъ много отдавна на представителят на българските общини: не-

дете се занимава постоянно със шитици, да взбирате въ пропорция 2 към 1, 2 към 2, или 2 към 5, млековете на вашитъ постоянни присъствая; държавата ви дава средства, открива пишегата на Народната банка, вие знаете конкретно нуждитъ на всеки град, на всяко село, вие сте въ положение по-добре да се справите съ нормировката, ако не, въ всеки случай съ по-лесното закупуване на брашно, на жито, на млеко и т. н., вие можете следователно да допринесете извънредно много за поевтиняването на живота. Кога други път вие сте чували отъ това мѣсто да ви се каже, че ще имате на разположение всички кредити — които вие можете да гарантирате безспорно съ вашитъ доходи — за да облекчите кризата въ прохраната? Ние казахме туй не само на София — казахме го на Пловдив и на Русе. Ние дадохме възможностъ на кооперациитъ да работятъ съ евтини кредити за доставката на жито и брашно, начело на която доставка стои социалистическата кооперация. На сѣдитъ кооперационни дадохме милиони; можемъ да дадемъ още милиони, г-да! Ако всички този таланти е могълъ да се прояви, защо не се е проявилъ навремето, въ закупуването на голѣми щокове отъ зърнени запаси, тогава, когато ценитъ бѣха извънредно намалени, тогава когато нѣкои предприлагаха, че ще отидатъ още по-надолу, а други бѣха по-далновидни и предвидяха, че ще настѣжи една тенденция на покачване — защо, казвамъ, не се е проявилъ тогава той талантъ, за да не излизаме тукъ сега да твърдимъ, че това законоположение е отъ случайно, едва ли не отъ банален характеръ, че трѣбва една сложна мрежа отъ мѣроприятия, че трѣбва въ той моментъ да комбинираме редица идеи, за да можемъ цѣл-сетне съ успѣхъ да атакуваме спекулацията отъ всички страни? Азъ съмъ на мнение, г-да, че съ полицейски мѣрки, съ крути мѣрки жично може да се постигне това, което може да се постигне съ подобни законоположения, като настоящето.

Вчера вие взехте въ рѣката си борсата и чрезъ затвърдяване курса на лева установихте срѣдното ниво на живота и отнехте възможността на спекулацията да се демострира въ тая областъ така нахално; онзи денъ казахте, че вносътъ на всички стоки, които не сж отъ първа необходимостъ, се запрещава, и следователно консомацията, вошло или неволно, гѣма да се обременява съ такива артикули; днесъ чрезъ този законопроектъ заявявате, че за продуктитъ отъ първа необходимостъ може да се намалява разликата въ курса, по който ще се събира вносното мито, и по този начинъ автоматично влияете и върху ценитъ на съседнитъ категорични стоки; а други денъ ще заявите на оргянитъ на общинитъ, че тѣ сж длъжни да се грижатъ за своитъ фурни, месарници, зарзаватчишници и че вие ще имъ дадете всички кредити, ще създадете всички условия за да имъ помогнете въ туй отношение. Какво чекате повече отъ това, г. г. народни представители?

Прочее, съ особено удоволствие ще прочета законопроекта на Социалдемократическата партия за борба съ спекулацията. И въ този синтезъ отъ мѣроприятия, и въ тази хармонизация на идеи отъ различно естество е възможността да се боримъ съ тая спекулация, толкова опасна за цѣлото общество и толкова пакостна, г. г. народни представители, особено за държавния бюджетъ. Ние обаче, докато не дойде единъ голѣмъ талантъ, отъ страна на която и да е обществена група, или парламентарна група тукъ, да ни покаже какъ можемъ лесно да покосимъ издѣно спекулацията, ще продължаваме съ парцалчета, съ инцидентни законопроекти, докато очертаемъ най-после физиономията на нашата система за борба срещу спекулацията и за балансиране на държавния бюджетъ. (Ръкоплѣскания отъ егзориститъ)

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Има думата народниятъ представител г. Андрей Ляпчевъ.

А. Ляпчевъ (д. ст.): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Когато поискахъ думата, съвсемъ не очаквахъ, че дебатитъ по сложения законопроектъ ще добиятъ такива размѣри. Не мога да скрия, както г. Асенъ Цанковъ, който пожела да види модерна буржоазия, модерна демокрация, той самъ, досежно своя говоръ, не държеше смѣтка за модерната парламентаризъмъ. Модерниятъ парламентаризъмъ изисква въпроситъ да се разглеждатъ конкретно така, както сж сложени, дѣлово да се отговаря на тѣхъ и да се сжкни времето. Разбира се, било е време въ миналото, когато трибуната е служила не толкова да се отговори на конкретно сложениятъ въпроси, а да се направи една идея преработена. Възможно е нашата страна още

да има нужда отъ тѣзи идейни пропаганди. Но въ неговата речъ имаше нѣколко истини, които заслужаватъ да се приповторятъ. Така, имаше едно признание, че у насъ възнаграждението на труда на свободния пазаръ не е останало така далечъ отъ повишения ценитъ на предметитъ; това възнаграждение се е доближило, а пъкъ азъ ще кажа: както навсѣкжде, така и у насъ, то е надминало повишението въ цѣнитъ на предметитъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к.): Не за всичкитъ видове трудъ.

А. Ляпчевъ (д. ст.): Ако за най-низкия работникъ, за черния трудъ, за най-простия работникъ възнаграждението стои на едно по-низко ниво, относително онова, което е за квалифицирания трудъ, то може би се дължи на приюта, който е даденъ въ нашата държава на рускитъ бѣжальци. И азъ ще кажа: каквото и да е нещастieto на тия руски бѣжальци, не мога да си представя развитието на многото предприятия у насъ, особено строителни, по всички кѣтница на държавата, ако не бѣха и тѣзи нещастници, макаръ съ цинове често пъти много високи, да търсятъ прехраната си отъ единъ черенъ трудъ. Та оттамъ пататъ не може да се откаже, че днесъ у насъ, както навсѣкжде почти, ако има мѣщо, което да е посжлвнѣло то безспорно е трудътъ. Не желая да навлизамъ въ специалнитъ причини, които сж дали въ резултатъ това.

Втората истина, е, че държавниятъ бюджетъ, специално по прѣжитъ данъци, не е добилъ смѣщото нарастване, каквото би трѣбвало да добие, ако се каже: всичко равно — да изравнимъ и монетата. То е вѣрно. Казаното за прѣжитъ данъци може да се каже и за държавнитъ предприятия отъ търговски характеръ, желѣзници и т. н. И тамъ не е постигнато сжщото съотношение. Но въ коевнитъ данъци ние отидохме бѣрзо напредъ и отъ тѣхъ създадохме крайгълъщия камъкъ на нашата държавна смѣтка. Законопроектътъ, който ни се предлага, засѣга именно тия коевни данъци; засѣга ги по единъ коевенъ път, не прѣко. Къмъ края на 1918 г. едно постановление отъ два реда създаде условия за най-голѣмо засилване на нашитъ приходи; това е постановлението, че митата и акцизитъ ще се плащатъ въ злато, както и напредъ се казваше, но за да могатъ да се платятъ въ банкноти, ще трѣбва да платятъ по единъ курсъ. Той се увеличава на два пѣти, на 5, на 6, на 9 пѣти, днесъ го имаме увеличенъ на 15 пѣти. Безспорно, 15 пѣти е по-низко, отколкото понижението на нашия книженъ левъ, който днесъ е 25 пѣти подъ звонковия златенъ левъ. Но при всичко туй, това постановление е главниятъ, тѣй да се каже, източникъ за засилване държавнитъ приходи.

Г. министърътъ на финанситъ какво иска днесъ отъ насъ? Той иска щото този курсъ, който споредъ закона трѣбва да бѣде универсаленъ, да се прилага еднакво за всички мита и акцизи, за всички стоки, подлежащи на тия налози, да не бѣде универсаленъ, а да бѣде различенъ и той, министърътъ, да има право да го намалява на единъ стовъ парченъ „отъ първа необходимостъ“. Мотиви — борба противъ скжпотията; борба противъ спекулацията навѣрно. Азъ ще кажа: истинскитъ мотивъ е заплаха противъ спекулацията. За да дойда до заключението, че последниятъ мотивъ е истинскитъ, азъ си служа съ предстоящия законопроектъ, който мина на трето четене — законопроектътъ за борба съ цената на захарята. Тамъ ние какво направихме? Ние посегнахме на митото, не отъ желание да го намалимъ поради тѣзи или онѣзи трайни причини, но като едно средство да въздействуваме на г. г. фабрикантитъ, независимо отъ тѣхнитъ смѣтки на печалби или загуби, тѣ да се задоволятъ съ една цена, която е била преди нѣколко месеца и да не увеличаватъ тая цена поради факта, изтъкванъ отъ тѣхъ, че нашитъ левъ се е понизилъ, защото този е най-главниятъ тѣхенъ мотивъ, да искатъ увеличение на цената. Тукъ министърътъ съ сжщото намѣрение казва: „Дайте ми възможността азъ да държа въ рѣката си единъ бичъ за заплаха и евентуално за приложение“.

Г-да! Ако това бѣше въ 1918 и 1919 г., азъ самъ съмъ внасялъ такива законопроекти и ги намирахъ неопложни. Днесъ въ 1924 г. по начало, струва ми се, че не е избранъ правилниятъ пътъ и ще докажа кой би трѣбвало да бѣде правилниятъ пътъ. Но както и да е, специално по предложението, азъ бихъ режалъ, че цѣще да бѣде много по-умѣтено, ако се следваше сжщиятъ пътъ досежно митата — да се намаляватъ митата, да не се бута универсалността на курса, да не се създаватъ изключителни курсове, защото това е много опасно. Възражението може да бѣде: „Митата — да, но трѣбва да имаме винаги на раз-

положение Парламента“. Безспорно, а азъ ще кажа, когато има Парламентъ; не е желателно и курсътъ да се бутне, за да бъде изключителенъ. Защото, наистина, курсътъ е предоставенъ на г. министра на финанситъ, да го определя съ Народната банка, но той е универсаленъ за всички стоки и тази универсалностъ е една гаранция за справедливостъ и за равномърностъ. А искането да се допусне изключителенъ курсъ само за някои стоки, е свързано съ голъми изпади, които може би не сж толкова материални, колкото морални, но които въ днешнитъ времена сж не по-малко важни. Но, ако най-последно непременно се иска — и при най-добри намърения, въ това не мога да се съмнявамъ — такъвъ единъ бичъ, азъ обичамъ да вървамъ, че г. министърътъ на финанситъ ще се съгласи на следното. Ако универсалниятъ курсъ е предоставенъ нему да го определя съ Народната банка, когато дойде до изключителенъ курсъ, би тръбвало да се вземе мнението на Народното събрание, щомъ то заседава. Но поже то заседава, тогава предпочитателно е, вмъсто да се прибъгва до курса, да се задоволи съ митата: митата може да ги ситимъ, или да ги качва.

Министъръ П. Тодоровъ: Г. Ляпчевъ! Позволете!

А. Ляпчевъ (д. ст.): Ще се изкажете посто.

Министъръ П. Тодоровъ: Знаете, изобщо, колко е трудно да се намаляватъ сега митата.

А. Ляпчевъ (д. ст.): Зная, зная. Казвамъ, когато Народното събрание заседава, тръбва да се задоволи съ митата. Когато то не заседава, азъ бихъ допусналъ още дори правото на г. министра на финанситъ, какъто той търси отъ насъ, да определя единъ изключителенъ курсъ само за митата на някои артикули, но едно или друго съображение, при най-добро намърение, но подъ условие, щото това постановление, което ще създава изключителенъ курсъ, непременно да мине пакъ презъ Народното събрание въ най-близката му сесия. Споредъ менъ, това е необходимо за да може — доколото това изобщо е възможно — да се запази спокойствието, или да се предотвратятъ смущенията отъ ония, които искатъ да ги създаватъ. Толкось по самото предложение, което е законъ. И като се даде това голъмо довърне отъ страна на Парламента на г. министра на финанситъ, азъ му пожелавамъ, щото никога да не стане нужда той да си послужи съ него. Защо? Защото г. г. народни представители, за менъ бажатъ последниятъ думи на г. Асенъ Цанковъ. Той каза една друга велика истина: „Дайте на народа, на народнитъ маси, основание да върватъ, че ще може да има грижа съ държавата за всички въ тази страна; дайте производство и следъ производство свѣтина консомация“. Безъ свѣтино производство, свѣтина консомация няма; безъ трудъ, резултатъ няма. Какъ ще се гарантира това производство на нашата страна днесъ? Само съ сигурността; никакво друго средство не е тъй силно да поощри стимула на хората къмъ трудъ и къмъ производство, колкото сигурността. Въ време на война, въ време на революция хората казватъ: въ името на туй, на онуй, за спасение на певесито печалби, на които тогто и оценката не можемъ да намъримъ, ние ще жертвуваме всичко, ще извадемъ какъто се е спестила, и живота на хората ще жертвуваме. Но, това време е изключително; а въ нормално време не е така. Слава Богу, ние не се намираме вече въ война; колкото и да има приказки, за мене тъ не сж тъй застрашителни; слава Богу, кървопролитията сж престанали и ние тръбва да се надъваме, че навлизаме въ единъ път на нормално развитие. Този път на нормално развитие не може да ни оправдае при създаването мъроприятия, които ще създаватъ смущения, които ще създаватъ несигурности и дори мислени въ управлението — безъ да искаме да учръпа никого лично; но такава е естеството на мъроприятията.

Онова, което днесъ, г. г. народни представители, тръбва да се върши по моему, то е да се наредятъ смѣткитъ на най-главното домакинство измежду всички домакинства — държавата.

Министъръ П. Тодоровъ: Това е право.

А. Ляпчевъ (д. ст.): Ако държавата употреби всички свои усилия да нареди своитъ смѣтки, тогава всичкитъ други стопанства и домакинства сж опѣтени къмъ правилна релъ. Но докато държавата е въ безредие, докато нейнитъ смѣтки сж разетроени, каквито и мъроприятия да вземемъ ние, тъ ще бъдатъ все по-парче г. Асенъ

Цанковъ; вие система, не ще можете да внесете, това не е възможно. А мъркитъ по парче, тъ сж отъ днесъ за утре, тъ сж изключителни мърки при изключителни времена. Здравата, солидната система днесъ, тя е, както ви каза съ последната си дума г. министърътъ на финанситъ: „Дайте да уредимъ бюджета; дайте да се разбере, че въ нашата държава има редовни постъпления, има и разходи непревишающы постъпленията“. Отъ тамъ тръбва да изхождаме. Ние доскоро бѣхме въ едно положение на неизвестности. Колкото и тежки да сж задълженията, които ни наложиха, въ злото носто ни дохесоха, има поне едно добро — че сж известни и съ тѣхъ можемъ да се справимъ, защото тази известностъ ни дава основание да бъдемъ висъскателни спрямо управлението, респективно министра на финанситъ, да може той да уреди държавния бюджетъ. Нагласи ли се добре, заздрави ли се държавниятъ бюджетъ, тамъ е и стабилността преди всичко на оня факторъ, който предизвиква всички пертурбации и който влѣче следъ себе си спекулата въ най-широкъ смисълъ на думата — банковата, княжкия левъ, неспокойниятъ курсъ, голъмитъ колебания и т. н. Примѣрно ще кажа, че ако отъ есенесъ или лѣтосъ досега ние бихме успѣли да запазимъ единъ и същи курсъ на нашия левъ, безразлично каква цена той би ималъ, азъ съмъ дълбоко убеденъ, че въ днешния моментъ ценитъ на внасятитъ стоки щѣха да бъдатъ въ единъ размѣръ по-малкъ отколкото сж днесъ. Това е моето убеждение. И днесъ запазенитъ курсъ на нашия левъ, ако той бъде траенъ — както азъ съмъ убеденъ и вървамъ въ това — ако не се поощряваме отъ желанието да бъдемъ все по-нагоре, но съ опасение може би да ринемъ някои навади, ако го запазимъ, казвамъ, дори такъвъ какъвто е, азъ съмъ убеденъ, че следъ 6 месеца той ще даде самъ по себе си, пожеже е траенъ, единъ благоприятенъ резултатъ отъ десетки процента въ ценитъ на внасятитъ стоки. Тамъ съмнение не може да има. И когато това е така азъ питамъ: този законпроектъ, който е единъ бичъ, за какво ще служи? Той няма да донесе спокойствие, той ще донесе безспокойствие. Цената на предметитъ се много повече повиши, отколкото цената на лева между есенесъ и днесъ, поради несигурността. Поради предположението у хората, че левътъ ще пада; не само отъ страхъ да се гарантиратъ, но естествено и отъ спекулата да могатъ да използватъ това настроение, тази опасностъ. Обаче сподѣлйки пълно намъренията на правителството, сподѣлйки пълно неговото схващане, че то тръбва да даде и доказателства, ако ще би дори и за оиѣзи, които никога няма да разбератъ и да се уседятъ отъ тези доказателства — доказателства, че то е решено да върви не по интереситъ на някои чорбаджии, а по широко-общественитъ интереси — сподѣлѣйки тези намърения, азъ ще гласувамъ за този законпроектъ, защото съмъ убеденъ, че той ще бъде отъ полза най-много ако не дойде моментъ да се приложи.

Колкото до предложението, съ което се удостоихмо, че щѣлъ билъ да ни се даде икакъвъ системенъ планъ отъ мъроприятия, за да можемъ действително да видимъ държавата закрѣпена се да въздвигува противъ спекулата, да улесни живота и да удовлетвори маситъ — извинете ме, г-да, но често пъти тези думи нищо не означаватъ. Азъ чакамъ да видя този планъ съ голъми интересъ; но ще се надъвамъ, че този планъ ще обеме въ дългостъта въпроса, т. е. той няма да излиза отъ предположението, че тръбва да се вземе отъ икъжде, за да се даде икъкому, защото днесъ всичко о бедствено. Ако е въпросъ да се вземе отъ икъжде, за да се даде икъкому, планътъ няма да бъде икъственъ. Но когато ще е въпросъ да се нареди икъщо, за да се заморне общото производство въ страната, тогава действително ще го подкрѣпимъ. Но мене ми се струва, че съвсемъ иначе е мисълта — особено ако добре схванемъ някои думи на г. Асенъ Цанковъ — какъво тръбвало ние, които произвеждаме сурови материали; да направимъ тези материали свѣтини, та ония които произвеждатъ индустриални, преработени материали, фабрикатъ да ни ги дадели свѣтино. Още свѣтитъ не е дошълъ до това положение, щото да няма международна търговия. Ние не сме една територия въ търговско отношение, а въ митническо отношение, ние сме отделна територия спрямо останалата свѣтъ. Ако ние бихме рекли днесъ да обвинимъ себе си, че нашитъ продукти, суровитъ ни материали били скъпи, азъ смѣтамъ, г-да, че ние ще си нанесемъ една голъма пакостъ. Па кой знае, дали това е вѣрно. До преди една-две години, може би това да бѣше доиѣжде вѣрно, но отъ година-две насамъ напротивъ фабрикатитъ сж много по скъпи, защото ви казахъ, че трудътъ стара много да скъпне. Щомъ е така, няма защо, при желанието си да помогнемъ на маситъ, да некаме

това да стане за сметка на нашите сурови материали, защото тѣхъ ги произвеждатъ оуби маси, които процентно сѫ най-много въ тази страна и на които животътъ далечъ не е такъвъ, щото ние да можемъ да кажемъ, че дори не знае кой си владѣялъ въкъде толкова хектара плантации, та е въ положението да плати за другитѣ; тѣзи производители у насъ ние знаете въ какво положение се намиратъ и по-добре отъ мене споредъ вашитѣ способности и умения, можете да очертаете тѣхния черенъ трудъ и тѣхния малъкъ животъ. Та когато ще правимъ реформи въ смисълъ да намаляваме експлоатацията, ние трѣбва да внимаваме да не би, удовлетворявайки едни, доколкото можемъ, да онецетимъ други. (Къмъ социалдемократитѣ) Ще видимъ обещания ви просятъ съ най-голямо желание, но ние нѣма да даваме надежди, защото да не би, ако бъдете поканени съ всички авторитетъ на властта, който може да ви се даде — както г. министъръ-председателътъ ви заяви, че чака проекта ви, но съ условие ние да го изгълните — да не би ние, когато ви се даде да го приложимъ, да се намѣрите въ трудно, безизходно положение и да кажете: що ни трѣбваше тази работа. (Ръжканскангия отъ сговориститѣ. Възражения отъ социалдемократитѣ)

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Има думата на родниятъ представител г. Димитъръ Мишайковъ.

Д. Мишайковъ (д. ср): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Въ разискванията по законопроектъ за даване право на министра на финанситѣ да изменява курса на миническия левъ, се засегнаха и редъ посторонни въпроси, свързани съ въпроса, който се третира въ законопроектъ. Единъ отъ преглеговоривнитѣ оратори свърза въпроса за разрешението на проблемата на експлоатацията съ положението, което има у насъ нашата буржоазия. Той ни каза, че нашата буржоазия е парвеню. Това е, г-да, една истина; обаче не по-малко истина е, че и нашето работничество е парвеню, че както буржоазията, така и социалдемократията, всички ние сме парвенюта, затова защото ние сме деца на една полукултурна епоха отъ развитието на нашата страна. Ние преживяваме една твърде мъчна епоха въ нашето развитие, ние си преживявахме почти рѣзкитѣ съ старата наша патриархална култура и набързо възприехме онова, което можахме да видимъ въ културата на западнитѣ народи. И поже ние не бѣхме въ състояние и още не сме въ състояние да схванемъ духа, същността на тази западна модерна култура, ние се обличаме въ дрехитѣ, които виждамо, че тя носен, безъ обаче да възприемемъ и нейната същностъ. Това е, г-да, причината, защото ние всички сме парвенюта, както въ нашия общественъ животъ, така и въ нашия политически животъ. Ние трѣбва да съзнаемъ този свой основенъ дефектъ и да се мъчимъ да го коригираме, безъ обаче да си отпирания взаимни обвинения, които, вмѣсто да помогнатъ за уяснението и разрешението на въпроситѣ, могатъ да ни отдалечатъ отъ тѣхъ.

Свързва се проблемата на експлоатацията съ отношенията между труда и капиталата. Когато се говори за отношение между труда и капиталата, обикновено се говори за отношенията между представителитѣ на труда и опѣзи на капиталата. Това сѫ две различни въща. Отношението между труда и капиталата е една икономическа проблема; отношението между представителитѣ на труда и представителитѣ на капиталата е една социално-политическа проблема. Възната проблема на отношенията между труда и капиталата, и досега неразрешена, се състои въ това, че за да може да се осигури бъдещето развитие, бъдещиятъ стопански прогресъ на обществото, е нужно да се изразходва не дѣлнитѣ трудъ на нацията за производство на консомативни блага, а да се отдѣли една частъ отъ него и да се разходва за производство на средства за производството и за създаване на условия, при които може да се увеличи производителността на труда и изобию производството. Това е необходимата необходимостъ за всѣко едно общество, за всѣка една нация, която жее да върви напредъ. Една нация, която не може всѣки денъ да констатира, че е прибавила една катка повече къмъ фонда на средствата за производство, тя не може да каже, че върви напредъ — тя стои на едно мѣсто; а оная нация и оная стопанско предприятие което стои на едно мѣсто, е осъдено неминуемо, следъ известно време, на сигурна смъртъ. Защото, както конкуренцията между народитѣ, така също и конкуренцията между предприятията, безмилостно изтрѣбва всички ония, които оставатъ назадъ въ борбата съ другитѣ конкуриращи единици. Колкото,

обачо, о по-голяма частта отъ благата, които ние произвеждамо и предназначаваме за консомация, толкова по-малко ще бъде количеството на ония блага, които ние не предназначаваме за непосредна консомация, а за посредна консомация или за създаване на средства за производство. Въ същностъ противоречията между капиталата и труда на икономически езикъ означаватъ противоречията между сегашнитѣ интереси на обществото и неговитѣ бъдещи интереси. Когато стопанскиятъ животъ пуленра бързо, когато техниката се развива, когато се създаватъ нормални условия за живее, тогава може, при едно задоволително разширение на консомацията на широкитѣ маси, да става и едно въ значителни размѣри състояние на средства за засилване средствата за производство. Има обаче епохи, когато условията сѫ неормални, когато производството върви бавно, когато психиката на работничитѣ и на другитѣ малонменюши слоеве е така разстроена, че тѣ не могатъ да понесатъ търпеливо известни лишения и негоди. Въ такъвъ случай ще трѣбва да се преценятъ двата момента: дали не е по-добре да се забави за известно време икономическиятъ прогресъ, нато се разчита на бъдещето, за да се удовлетворятъ известни нужди на момента и съ това да се запази социалното сцепление и социалната хармония, която ако не се запазятъ, може да се разруши дѣлото общество следъ известно време.

Г. г. народни представители! Днесъ ние преживяваме такива едни моменти. Днесъ ние преживяваме едно време, когато действително производството, водително на развитието настъпало следъ войнитѣ, върви бавно и дава малко своитѣ резултати; въ същото време ние живѣемъ въ една епоха, когато действително широкитѣ народни слоеве — както се говори обикновено — иматъ една психика твърде нетърпелива. И затова тъкмо въ това време ние сме длъжни отъ това общо социално гледище да направимъ единъ апелъ и къмъ едната и къмъ другата страна, да направимъ единъ апелъ къмъ буржоазията, да схване значението на епохата, която преживяваме и да даде възможностъ да се задоволятъ сега повече исканията и потребноститѣ на ония, които нѣматъ яли на ония, които нѣматъ малко. И въ същото време ние трѣбва да се обърнемъ съ единъ апелъ къмъ работничеството, къмъ малонменюшитѣ и къмъ тѣхнитѣ идейни представители и да имъ кажемъ: бъдете търпеливи, не искайте да предварите развитието на дѣлата, не мислете, че можете да надскочите необходимостта, която е много сурова, защото ако направите този опитъ, ние може да компромитирате бъдещето и съществуването на дѣлото общество.

Г. г. народни представители! Азъ чухъ отъ г. Асенъ Цанковъ онова, което той говори върху експлоатацията и онова, което би трѣбвало да бъде направено по този въпросъ. Азъ бихъ желалъ, като членъ на Висшия стопански съветъ, да ви кажа нѣколко думи върху онова, което досега е направено. Това, което досега е направено е твърде малко, но началото е похвално. Въпросътъ за експлоатацията занимава Стопанския съветъ въ първитѣ дни следъ неговото създаване. И първото нѣщо, което направи Стопанскиятъ съветъ, бѣше да свика въ съгласие съ министра на вътрешнитѣ работи, една конференция по прехраната. Въ тая конференция по прехраната се нрне една програма за борба съ експлоатацията и съ спекулата. Прне се да се създадатъ специални институти при общинскитѣ управления, които да се грижатъ за намаляване на експлоатацията и изобию за организиране на продоволствието на известни слоеве отъ населението и се нрне същевременно да се назначи и едно специално лице при Министерството на вътрешнитѣ работи за комисаръ по прехраната. Първиятъ пунктъ отъ тази програма се изпълни; комисаръ по прехраната биде определенъ, и той е нашиятъ другаръ, уважаемиятъ колега отъ крилото на Широко-социалистическата партия г. Георги Пенчевъ; той въ този моментъ е комисаръ по прехраната при Министерството на вътрешнитѣ работи въ България. И азъ бихъ молилъ, когато става въпросъ за експлоатацията, иска биде и той готвъ да излѣзе на трибуната и да каже, че толкова онова, което е направено, но да направимъ на фактнитѣ представители какви сѫ малчинитѣ, които практически сѣрѣща всѣки единъ, когато се заеме да урежда въпроса за експлоатацията. Едно е, г-да, да се говори за експлоатацията.

Д-ръ Н. Сахаровъ (к): Министерско постановление има ли за тая работа?

Д. Мишайковъ (д. ср): Не мога да Ви кажа въ този моментъ, но трѣбва да има. — Едно е, казвамъ, да се говори за експлоатацията, едно е да се пише за експлоатацията съ общи

фрази; друго е да се хване болният въпрос съ ръце, за да се разрешава.

И. Илиев (с. д): Г. Мишайков! Когато вземате мърки срещу сжкпотията, сочите лица възгъ отъ вашитъ сръбди, за да ги поставите на изпитание и да кажете, че не може да стане нищо.

Д. Мишайков (д. ст): Моля, не ме прекъсвайте. — За какви ни смѣтате, г-не — забравихъ Ви името? Вие смѣтате вѣроятно, че ние сме аномални хора въ морално отношение, за да разсъждаваме тъй, както Вие разсъждавате. Ние тъй не разсъждаваме.

П. Аленов (с. д): Какво показва тая декларация, която г. Ляпчевъ направил? Какво показватъ Вашитъ думи, които сѣ повторение на искувитъ думи, че ония мърки, които чрезъ нашия законопроектъ ще искаме да се приложатъ, ще оставите ние да ги прилагаме, за да гледате сеиръ?

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: (Звъни) Моля ви се, г-да, не прекъсвайте! Г. Мишайков! Не се отклонявайте, говорете по въпроса.

Д. Мишайков (д. ст): Ония мърки, които вие предложихте, ще ги обсъдимъ заедно и заедно ще понесемъ отговорността за тѣхното прилагане. Азъ искахъ, обаче, да обърна вниманието на едно друго нѣщо.

П. Аленов (с. д): Обръщате се съ прония.

Д. Мишайков (д. ст): Азъ не се обръщамъ съ прония, но азъ не мога да разбера какъ може да бъдемъ излагани на нападки въ продължение на два месеца само ние, когато отговорността се носи отъ двестъ страни, да бъдемъ излагани на нападки, за съжаление, отъ оная страна, която работи заедно съ насъ. Ще се съгласите, че имамъ основание да говоря това нѣщо. Азъ бихъ желалъ, когато се говори по тия въпроси, да се говори конкретно: това е искано — не е дадено; онова е искано — не е дадено; обаче съ общи фрази да се хвърля подозрение, това не може да се допусне.

Х. Христовъ (с. д): Г. Мишайков! Вие говорите тукъ, че има комисаръ по прехраната.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Г. Христовъ! Нѣмате думата! Оставете да говори г. Мишайковъ, следъ това вземете думата.

Х. Христовъ (с. д): Вие говорите за комисаръ, а ние заявяваме, че нѣма комисаръ. Съобщете въ пресата и въ обществото, че сте назначили комисаръ съ таква и таквава задължения. Васъ Ви питатъ какъвъ Стопански съветъ има, кой заседава тамъ — една голѣма въпросителна. Съобщавате работи, които и ние не знаемъ. Какъвъ е тоя комисаръ, кой го е назначилъ?

И. Петровъ (д. ст): Нѣма значение дали е началникъ на отдѣленіе или комисаръ — важното е какъва е мисията на човѣка. Не се формализирайте въ етикета. (Влизъ въ залата г. Георги Пенчевъ).

Обаждатъ се: Комисарътъ идва. (Смѣхъ)

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Г. Мишайков! Позволявате ли г. Пенчевъ да даде едно малко обяснение?

Д. Мишайков (д. ст): Следъ като свърши азъ.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Нека свърши г. Мишайковъ и следъ туй ще говори г. Пенчевъ.

Д. Мишайков (д. ст): Г. г. народни представители! Всѣка една мърка, която ще бъде предложена, нѣма съмнение, ще бъде обсъдена и ще бъде приета, ако тя е действително отъ характеръ да допринесе за намаление на сжкпотията въ нашата страна. И ние нѣма да бъгаме отъ отговорностъ, искаме да понесемъ отговорността, обаче заедно съ другитъ — това съзнание на отговорностъ трѣбва да съществува у всички. Програмата, която е изработилъ Стопанскиятъ съветъ, може да не е свършена, тя може да бъде допълнена, тя може да бъде поправена. Ние

ще приемемъ съ благодарностъ всички допълнения и поправки. Но все таки ще остане голѣмиятъ въпросъ, следъ това: кой ще прилага тази програма. Известно е, че за всѣка една работа трѣбватъ подходящи хора. Вие знаете добре, че въ нашата страна изобщо има криза отъ липса на хора, че не могатъ да се памѣрятъ подходящи хора за тѣзи обществени работи. А всичкото зависи отъ това. Ако намѣрите подходящи хора, които да застанатъ начело на работата и да се заематъ съ койното организиране, вие действително ще имате една добра работа, ще имате резултати.

П. Аленов (с. д): Вие предварително искахте да пѣма резултати.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Моля, недейте прекъсва.

Д. Мишайков (д. ст): Какъ може да се говори така: ние сме искали предварително да пѣма резултати! Е, какви сме ние; чудовища ли сме? Значи само вие имате благи намѣрения? Какъ може така да се говори?

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Моля, не се отклонявайте, г. Мишайков!

Д. Мишайков (д. ст): Програмата за борба съ сжкпотията трѣбва да се равни, но трѣбва да се потърсятъ и да се намѣрятъ хора. Азъ казвамъ това, за да не си правимъ илюзии. Борбата съ сжкпотията изъ зависи тогава отъ това, какви положения ще налицемъ въ единъ законъ, а зависи отъ това, дали ще намѣримъ истинскитъ хора, които да се посветятъ на организирането на тази борба.

Н. Балтовъ (д. ст): И дали цялото общество ще поддрѣпи тази борба.

Д. Мишайков (д. ст): Безспорно. — Все пакъ азъ си оставамъ на убеждението, че една борба съ сжкпотията, организирана отъ общинскитъ управления въ насъ, ще допринесе само единъ частиченъ резултатъ за намаление на сжкпотията, . . .

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Това е вѣрно.

Д. Мишайков (д. ст): . . . дотогава, докогато съществува общитъ икономически причини, като резултатъ на които се явяватъ високитъ цени. Не ми се щѣ да изброявамъ тѣзи причини, защото нѣколко пъти вече е говорено върху този въпросъ и отъ мене, и отъ други народни представители. Въ всѣки случай азъ смѣтамъ, че ако ние успѣемъ да постигнемъ стабилизирането на нашия левъ даже на тази височина, на която той днесъ се намира, ние отъ това ще имаме безспорно едно съществено намаление въ ценитъ, защото онзи елементъ отъ цената, който трговецътъ или производителътъ предвижда винаги, благодарение на това, че не може сигурно да направи своята kalkulация, очаквайки винаги едно колебание въ курса на монетата, този рискъ ще отпадне и конкуренцията следъ известно време ще предизвика ценитъ да спаднатъ съответно съ количествения размѣръ на този елементъ.

Едно друго важно средство за намаление цената на стокитъ, то е улесняването на производството и трговията съ кредитъ. Вие знаете, че това е единъ заповеденъ въпросъ у насъ. Той е поставенъ на разискване и, ако се успѣе да му се даде едно удовлетворително разрешение, сигурно е, че и отъ тукъ ще се получи като последствие известно намаление въ ценитъ, защото ще се намалятъ производствениятъ разности или разноснитъ за доставката на стоки. Онова, което може да се направи съ законъ, то е онова, което могатъ да направятъ у насъ общинскитъ управления. Азъ не съмъ отъ ония, които смѣтатъ, че общинскитъ управления не могатъ да направятъ нищо — тѣ могатъ да направятъ нѣщо. Недейте, обаче, очаква магии, не очаквайте невъможното. Това не трѣбва да ни обезкуражава; напротивъ, въ обществената, въ стопанския животъ нѣма нито единъ най-малкъ резултатъ съ перспективи, който да не заслужава нашиятъ най-енергични усилия.

И затова азъ завършвамъ, като отправямъ още единъ апелъ къмъ всички народни представители отъ всички групи да се сплотятъ около разискванията по тоя въпросъ за сжкпотията — не днесъ, защото този въпросъ днесъ не е поставенъ на разглеждане, ще се постави следъ известно

време — да се сплотят около едно разумно схващане на въпроса за скъпотиите, което да изхожда от общите интереси на нашия народ, нашата държава и което да държи сметка за реалните възможности. (Ръкопискеният отговористите)

Председателстващ д-р Б. Вазов: Понеже никой не иска думата, . . .

Д-р Н. Сакаров (к): Азъ искамъ думата.

Председателстващ д-р Б. Вазов: Азъ обявихъ, че дебатитъ е приключен. Вие тръбваше да дойдете порано да се запишете.

Д-р Н. Сакаров (к): Ето, идвамъ при Васъ да се запиша.

Председателстващ д-р Б. Вазов: Не може тъй.

С. Костурков (д. ег): Г. председателю! Какъ така не може? Няма никакво предложение за прекратяването на дебатитъ. Хората искатъ думата. Какъвъ е този Вашъ редъ? Тъй не може да бъде. Като-че-ли д-р Вачевъ стои на Вашето мѣсто!

Председателстващ д-р Б. Вазов: Г. г. народни представители! За да има редъ въ Народното събрание, трѣбва вѣски своевременно да се записва, а не да чака въ понеделникъ да говори пръвъ или втори.

С. Костурков (д. ег): Когато поиска думата, тогава ще говори. Единъ свѣрлива, други иска думата. Това е тѣхно право.

Председателстващ д-р Б. Вазов: Не трѣбва да си служимъ съ хитрости — въ последния часъ да се иска думата.

Давамъ думата за лично обяснение на народния представител г. Георги Пенчевъ.

П. Стоянов (д. ег): Моля, г. председателю, запишете и мене. Азъ искамъ да говоря за никакво лично обяснение, а искамъ да говоря по законопроекта.

Председателстващ д-р Б. Вазов: Ще Ви запиша.

Д-р Н. Сакаров (к): Нима и азъ не съмъ записанъ още?

Председателстващ д-р Б. Вазов: Не си казалъ никогато категорично да те запиша. Доказвашъ при мене само да ме безпокоишъ.

Г. Костурков! Искате ли думата?

С. Костурков (д. ег): Когато азъ искамъ думата, азъ ще я поискамъ, г. председателю, но сега азъ се застъпвамъ за ония, които я поискаха. Азъ искамъ да се спазва редътъ и правилникътъ.

Председателстващ д-р Б. Вазов: И азъ съмъ за това.

С. Костурков (д. ег): Преди малко не бѣхте за това и затуй се застъпихъ.

Председателстващ д-р Б. Вазов: Има думата г. Георги Пенчевъ за лично обяснение.

Г. Пенчевъ (с. д): Г. г. народни представители! Преди малко г. Мишайковъ е говорилъ въ мое отсъствие и е казалъ, че азъ съмъ билъ комисаръ по прехраната. Какво е казалъ той точно, азъ не знамъ, но, понеже съмъ виждалъ, искамъ да кажа какъ стои тази работа.

Въ края на м. септемврий азъ бѣхъ поканилъ отъ г. министра на вътрешнитѣ работи да се ангажирамъ да направя нѣщо, каквото мога, по прехраната. Това ми се каза и отъ членове на Висшия стопански съветъ. Азъ отначало отказвахъ, но после отговорихъ: ще дойда, ще проуча, ще видя какво може да се направи. И наистина, нѣколко дена азъ ходихъ тамъ, но какътъв съмъ билъ тамъ, самъ не знаехъ. Никой за нищо не ме е назначилъ, указъ нѣма, нищо нѣма. Висшиятъ стопански съветъ ми каза: „Ти ще бъдешъ комисаръ по прехраната“. Отивамъ при министра

на вътрешнитѣ работи, а той ми каза: „Ти ще бъдешъ единъ чиновникъ въ отдѣленото за социални грижи“. Така бѣше работата. Де ще работа — попитахъ азъ. Отговоръ ми се, че нѣма стая. Ами кой ще работи съ мене? — „Никой“. Азъ казахъ, че гукъ трѣбва да се пуригъ хора да работятъ, единъ-двама души поне, обаче, никакъвъ човѣкъ не туриха. Споменахъ, че трѣбва да има и бюджетъ. Видишъ каза: „Бюджетъ ще направимъ, постановление ще има отъ Министерския съветъ“. А другъ каза: „Не, ти ще работишъ така: отъ стоки, които ще продадешъ, ще извадишъ печалба и ще издържашъ хората си“. (Общи смѣхъ)

Обадатъ се отъ лѣво: И туй било комисаръ!

М. Дилановъ (з): Стоки дадохъ ли ти?

Г. Пенчевъ (с. д): Нищо не ми дадохъ.

Д-р Н. Сакаров (к): Така значи: ще вземашъ печалби, безъ да имашъ стоки!

Г. Пенчевъ (с. д): Азъ ходихъ на нѣколко мѣста и проучихъ работата. Азъ се съгласявамъ съ тезата, че прехраната не е лека работа, че има много трудности, че чудеса не могатъ да се направятъ, по все нѣщо може да се направи. Ходихъ, върнахъ се и съобщихъ. Почнахме работата. Трѣбваше да се отиде на други мѣста, азъ казахъ: е, трѣбва да се даде нѣщо за пикни съобщения, за да оридемъ да видимъ тѣзи мѣста. Даже окръжниятъ управителъ гукъ каза: „Съ мене ще дойдешъ за два-три дена“. Не ми дадохъ нищо за пикни съобщения и азъ си взехъ панката и си отидохъ. Нито съмъ назначенъ, нито съмъ работилъ, нито съмъ платили, нито съмъ дали, това което съмъ искалъ.

Х. Христовъ (с. д): Комисаръ безъ хора, безъ бюджетъ, безъ стоки — и вие утре ще разправяте, че социалнетитѣ не могатъ да разрешатъ въпроса за прехраната!

П. Алековъ (с. д): Това е срамота! (Оживление всрѣдъ социалдемократитѣ).

Председателстващ д-р Б. Вазов: Има думата г. д-р Никола Сакаровъ.

Г. Пенчевъ (с. д): Моля, г-да, още едно нѣщо да знаете, че азъ работихъ 15 дена, обиколехъ Петричкия окръгъ и други мѣста на мои разноски — пет паки не съмъ вземалъ, нито нѣкой ми е далъ, и понеже нѣмамъ средства, азъ си отидохъ.

Д-р Н. Сакаров (к): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Явно е отъ декларацията на г. министра на финанситѣ, че Народното събрание ще има да се занимава специално съ мѣроприятия или мѣроприятията за скъпотиите и спекулата, било мѣроприятията, които правителството przygotowява, било такъва, които по частни инициативи — заяви се преди малко отъ г. Асенъ Цанкова — ще бъдатъ внесени въ Народното събрание. Върху голѣмата проблема, прочее, която души България, скъпотиите и спекулата, ще имаме тежѣва възможностъ да се стипираме и, следователно, въ този късенъ часъ азъ не желая да продължа много дебатитъ, защото тая възможностъ ще се открие въ близки дни пакъ тъй по принципъ съ проектитѣ, които ще има да ни се раздадатъ.

При все това, внесенитъ законопроектъ отъ г. министра на финанситѣ, досежно движението на курса на митата, акцизитъ и общинскитѣ налози, на известни предмети, които ще бъдатъ опредѣлени за предмети отъ първа необходимостъ, заслужава вниманието ни, защото той представлява единъ отъ начинитѣ за борба съ спекулата и за намаление на скъпотиите.

Обаче, г. Мишайковъ постави проблема за скъпотиите на повече теоретическа почва и въ заключение само поиска да се покажатъ конкретнитѣ мѣрки за действителна борба съ спекулата и скъпотиите. Несъмнено е, че разумътъ, къмъ който той апелира, трѣбва да парнъ въ такъви случаи; нѣма никакво съмнение, че такава голѣма проблема, която при това е отъ международенъ характеръ, не може да се изчерни съ едно, две, или три мѣроприятия и то само на българска почва; нѣма съмнение, че всички тѣзи въпроси, на които се спрѣ и г. Пенчевъ, за опре-

ляне ценитъ на производството за нормални и ненормални времена, за определяне ценитъ на производството днесъ при ненормалнитъ времена следъ войнитъ, следъ ката-строфитъ, следъ всеобщитъ разрушения на стопанството във всички страни, и победени, и победители, несъмнено е, казвамъ, че всичкитъ тѣзи въпроси ще иматъ да занима-ватъ не само насъ тукъ въ Народното събрание, не само единъ общински съветъ и не само единъ ученъ и прак-тичъ-общественикъ въ живота и не за едно ограничено време. Но, като не можемъ да отречемъ, че голѣмата про-блема за сѣкцията не е единъ въпросъ само на общно-верни административни мѣрки, които могатъ да бъдатъ взети по-отро и ли по-мекко, по-решително или по-нерешително отъ други органи на властта или отъ едно Народно събра-ние, отъ тукъ никакъ не следва, че въ нашето Народно събрание и въ сѣкциите на правителството би трѣбвало винаги да изпитватъ само съображенията, които факти-чески могатъ да саботиратъ и опова, което би трѣбвало да се направи за действително ефикасна борба съ спекула-цията и за намаление на сѣкцията. И затова въ нашия печатъ, когато се поставятъ въпроситъ на тази ужъ идеяна висота, фактически ще забележите единъ стремежъ у авторитъ и у публицитъ на тази тема — да се мисли като че-ли всецѣло сме безсилни въ борбата за намаление на сѣкци-ята и за униожение на спекуляцията. Това е общно-верно височайшието, което се получава отъ писанията, отъ публицитъ въ това отношение въ правителственния пе-чатъ. Този тонъ и по-рано и днесъ въ известенъ смисълъ се прояви тукъ отъ трибуна: тия възражения, които се направиха срещу изтъкнатитъ отчасти мѣрки отъ страна на първия ораторъ г. Асень Палковъ, посочиха на сѣкци-ята това стремление да се мисли, като че-ли царува пълно безсилие въ такава една борба.

Г. г. народни представители! Основниятъ въпросъ при тоя законопроектъ не е маловаженъ. Г. Ляпчевъ го каза съ една твърде удачна дума: „То, каза, се касае по-скоро за заплашване на спекулянтитъ, отколкото за пѣщо, което непосредствено ще има значение отъ търговската обмѣна“. Това е вѣрно. Ако тази мѣрка, обаче, остане сама, както е...

Нѣкой отъ комуниститъ: Само написана.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): . . . и да се опитатъ да я прило-жатъ, независимо отъ една система отъ мѣрки отъ разли-ченъ характеръ, които да сочатъ къмъ една целъ, действи-телно тогава ще имаме единъ нищоженъ резултатъ, тъй както гласуващиятъ овзи денъ законъ за захарята, за на-маление митото съ петъ лева безъ петъ стотинки на кило-грамъ внесена захаръ, ще остане също мъртва буква, ако действително не се взематъ предварителни мѣрки, за да се не позволи едно съгласуване между образуващия фабри-кантски картелъ на захарята и новообразуващия се кар-телъ на антрисититъ на захаръ и въобще на колониял-нитъ стоки у насъ по отношение доставкитъ отъ чужбина. Ако това би станало, бюджетъ увѣрени, че мѣрката, инакъ добре замислена, нѣма да даде ефикасни резултати. И то защо въ тоя смисълъ право е да се каже: пѣка се занимае Народното събрание съ една цѣлостна правителствена или частна инициатива, съ една система отъ мѣроприятия за действителна борба противъ сѣкцията, противъ спеку-лата. Не е необходимо сега да доказваме бедетвието, на което сж изложени народнитъ маси у насъ, едно, защото това е всеизвестно въвъ, друго, защото самитъ маси го чувствуватъ по-добръ отъ насъ, и, трето, защото минис-терътъ на финанситъ демонстративно го призна пѣколко пѣти и днесъ силно заяви това и прояви една особена воля да чуе, да види конкретни мѣроприятия, чрезъ които да се постигне действителенъ, ефикасенъ резултатъ. Въ това отношение трѣбва да отидемъ насреща, защото целта трѣбва да бъде, наистина, да се постигне облекчение въ тая областъ. Тоя въпросъ не е маловаженъ за никого — трѣбва да се постигне облекчение. Ако това не стане за много продукти наведнажъ, то пѣка стане бързо за най-необходимитъ, за всеобщо признатитъ за необходими най-напредъ и постепенно да се мине къмъ други продукти — но трѣбва да стане това.

И въ това отношение съ голѣмо съжаление трѣбва да констатирамъ, че и по-рано гласуващиятъ законъ, повече отъ преди месецъ, за ограниченията на вноса, не проявява никакви резултати, поле за ония артикули, които се визи-раха тамъ и вносътъ на които биде запретиленъ. Може би за това повлия фактътъ, че едвамъ цѣлтъ месецъ подиръ власянето на законопроектъ бидоха изпълнени всички за-конни формалности за неговото публикуване — отъ срѣ-

дата на декемврий чакъ до 17 януарий, на 17 януарий той бѣ публикуванъ и влѣзе въ сила. Може, казвамъ, това да има влияние. Но, г. г. народни представители, фактътъ е единъ — че мѣроприятията сами по себе си добри, мѣро-приятия, за които въ Народното събрание се получи еди-нодушненъ вотъ за принамя имъ, мѣроприятия, отъ които действително въ система трѣбва да се получи резултатъ, тѣ не даватъ тоя резултатъ. И затуй сега се дохожда до тамъ, да се казва, както каза г. Миншайковъ преди малко, че тази проблема е много широка, то е въпросъ на дълъгъ процесъ, трѣбва да се види какво ще стане и особено — както се подчерта отъ г. министра и отъ други депутати, отъ г. Ляпчевъ особено се каза много драстично въ него-витъ последни думи — при прилагането на законитъ. Да! Но всичкитъ тѣзи закони, които изброихъ и по които гово-рихъ отъ тази трибуна, азъ специално подчертавахъ при-лагането на закона. Защото, г. г. народни представителни, несъмнено е, че и най-добриятъ законъ въ долни ръце за прилагане по постига целта си. Саботоритъ на неговото прилагане, заинтересовани противъ неговото прилагане, ако сж наговарени съ прилагането му, бюджетъ сигурни, ще го направятъ карнаатура, той не ще прилича на себе си.

Ние имаме примери отъ близкото минало съ закони, на които съвсемъ други надежди се възлагаха и които въ сѣкциостъ дойдоха дотамъ, че да засрамятъ самитъ имъ автори: самитъ автори почувствуваха, като че-ли, че това, което става съ тѣхнитъ рожби, е една подтърпка за са-митъ тѣхъ. Такъвъ бѣше случаетъ съ прословутия чл. 4 за преследване виновницитъ за народната катастрофа. Никой пѣма да отрече, че действително трѣбваше да бѣ-датъ преследвани истинскитъ злоупотѣбители съ народ-нитъ страдания презъ време на войната. Обаче, какво може да направите, когато съ прилагането на закона, вмѣсто да бѣдатъ изловени истинскитъ виновници, съдаде се една специална индустрия по чл. 4 за изнудване на лица, за търгуване, и маса хора станаха повни виновници по чл. 4, безъ да бѣдатъ уловени тѣзи, които законътъ визира? Въ този смисълъ всеки единъ законъ може да бѣде опарика-турепъ, да се не даде абсолютно никакъвъ резултатъ и да се получи засрамяване у самитъ автори на такъва закони.

Въ тоя случай, азъ ще кажа, че куреетъ на митата, за които се говори, е единъ фермалентъ въпросъ, въ смисълъ, че тарифнитъ цѣнове не се промѣнятъ. Г. министертъ не каза така категорично, но отъ едно малко пререказане съ г. Ляпчевъ, разбрахъ, че иска да намекне, какво въпро-сътъ за тарифитъ е преди всичко единъ въпросъ, свър-занъ съ залога по рапарациитъ. Може и това да играе из-вестна роля — разбирамъ това — но фактътъ е, че практи-чески курсовата разлика не е нищо друго, освенъ едно увеличение нормата на митото, акциза и общинския на-логъ, а то ще рече отражение върху цената на предметитъ. И отъ началото на 1919 г. или отъ края на 1918 г. до днесъ, действително, се вървѣ доста бързо и се стигна увеличе-ние отъ 100 на 1500. Не е безъ значение, следователно, ако отбѣлзани артикули отъ първа необходимостъ, като газъ, солъ, сапунъ, памучни прежди или нѣкои други текстилни материи, които се употребяватъ за облѣкло, общинвени кожн за обувки, материяли за шапки, за долно облѣкло, не е безъ значение, казвамъ, ако всичко това, вмѣсто да плаща 15 пѣти на 100-тѣ, би плащало 5 пѣти — то е равносильно на 10 пѣти понижение на съответната цена. Това има голѣмо значение, то е много важенъ въпросъ.

Нѣма съмнение, че както е законопроектътъ — но то е по-вече въпросъ на второто четене или на комисията — има да се каже нѣщо по въпроса, дали действително това право за намаляване на митата и др. трѣбва да се предостави на министра на финанситъ, или на Министерския съветъ, или съ туй намаляване трѣбва да се сезира винаги Народно-ното събрание. Отъ конституционно гледище, отъ гледи-щето на закона, на самата процедура въ работата на На-родното събрание, вѣрно е това, което каза г. Ляпчевъ — че тукъ трѣбва да се решава всичко. Но, г. г. народни пред-ставители, такава постановление съществува въ закона за митническата тарифа, именно, когато Народното събрание не заседава, дадени сж права, твърде генерални, на мини-стра на финанситъ досежно вноса и износа: той може да каже кои предмети забранява за вносъ или износъ и об-ратното. Стига съответната държава, за която се отнасятъ тия негови разпореджения, да не го засрапчава съ митни-ческа война, съ репресии отъ подобенъ характеръ — той може да действува. Ако тамъ това право е дадено, азъ не мога да държа непремѣнно на формата, та дукъ да не бѣде дадено. Обаче, все-таки, трѣбва да има пѣкакво друго тѣло, което да хармонизира въ себе си общата стопанска по-

литика на страната, и чието мнение да бъде чуто по такава материя. При все това, за да не се омъжни работата по прилагането на тая мърка, азъ бихъ билъ съгласенъ — стига ржката, която ще я прилага, да бъде годна да действува, а не сама себе си да парализира — да бъде дадено право на министра срещу спекулантитъ въ единъ моментъ да постъпи по начинъ, по който предвижда законътъ, за да може да посрѣщне, да парализира опита на спекулантитъ да покачватъ ценитъ. Но това е по-конкретно по закона, а азъ мисля, че по този въпросъ въ комисията ще има възможностъ да се изкажемъ много по-подробно.

Обаче, остава да се каже, имаме ли ние вѣра, надѣваме ли се, че, наистина, една борба противъ скъпотията и спекуляцията днесъ може да бъде ефикасна? Азъ отговарямъ: трѣбва да може и действително може. Не е истина, че всички държави въ това отношение се намиратъ въ нашето положение.

Истината е само една — че курсовата разлика днесъ не е съобразна съ падането на нашия левъ. Това е истината. Вѣрно е, че когато нашиятъ левъ бѣше спрѣмо швейцарския франкъ 3600 за 100, курсътъ бѣше пакъ 1500, — това ще рече два пѣти и нѣщо по-малкъ отколкото е било падането на лева. Това е вѣрно, но вѣрно е и това, че сега при 2400 крѣгло — базата върху която се движи стабилизацията на българския левъ днесъ спрѣмо Швейцария, курсътъ е пакъ 1500. Той е пакъ по-благоприятенъ, отколкото падането на лева. Но пита се: така ли механически се поставя отношението между курса на паритѣ, държавния, задължителния курсъ, и ценитъ на предметитъ? Това, г-да, не е така. Ако то бѣше така механически, тогава нѣмаше да преживѣемъ това явление въ България: когато левътъ се качва, вмѣсто да има съотвѣтно понижаване на ценитъ на продуктитъ, да има или задържане на ценитъ или даже увеличаване.

Задавамъ си въпроса: защо при повишаване на лева да има въ сжщностъ поскъпване на предметитъ? Отговорътъ на този въпросъ се крие въ една особеностъ не на производството, а на самия пазаръ. Защото публиката въ случаи на подобрене се надѣва на още по-голъмо подобрене на лева, и мнозина отлагатъ своитѣ поръчки и своитѣ покупки за по-благоприятенъ моментъ, тогава ценитъ вмѣсто да падатъ въ сжщностъ се качватъ, макаръ малко да се купчува. Обратното би трѣбовало да бъде. Въ обратния моментъ, въ който левътъ започва да пада, понеже публиката знае, че съ падането на лева ще последва поскъпване, тя започва да тича да се снабдява съ необходимитѣ ѝ продукти, и въ този моментъ ценитъ се качватъ въ по-голъми размѣри, отколкото сж ония размѣри, които отговарятъ на падането на лева. Тази паника е сжществувала редовно на пияцата, тя може да се констатира не само у насъ, но и въ цѣлия свѣтъ.

Министъръ П. Тодоровъ: Г. Сакаровъ! Само една бележка. Вѣрно е, че когато левътъ започне да пада, ценитъ се увеличаватъ, но вѣрно е и това, че за по-широки периоди отъ време, повишението на лева влияе за спадането на ценитъ, напр., повишението на лева презъ юний, юлнй и августъ 1923 г., макаръ и по-късно, повлия за спадането на ценитъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Теоретическото заключение, г. министре и г. г. народни преставетители, ще бъде сжщото, ако оня, който плаща, може да чака този моментъ. Думата ми е, че тази маса, която купува предмети въ даденъ моментъ, въ даденъ день, не се интересува отъ въпроса, че народостопанскиятъ политикъ или финансиетъ ще констатиратъ, наблюдавайки явленията и фактитъ, че действително презъ този периодъ въ ценитъ е настъпило спадане, което каза г. министърътъ. Това е вѣрно и азъ го имамъ въ своята мисль. При все това, тогава, когато трѣбва да настане чувствително за консоматора намаление на скъпотията, значи подобрене на неговото положение, то не настана, макаръ че общо, народостопански оценено, то ще настане при условие, че нѣма да последватъ други повижения на лева. А понеже у насъ колебанията въ курса на лева (сж майно голѣми, то докато изтекатъ тѣза два-три месеца, когато имаме стабилизация, докато констатираме какъто ще стане пататъкъ, започва падане на лева и се започва ново качване на ценитъ.

Министъръ П. Тодоровъ: Ето защо левътъ трѣбва да се стабилизира.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Съ това напълно съмъ съгласенъ; левътъ трѣбва да се стабилизира. Съвършено вѣрно е, че

тѣзи колебания на лева — това го казахъ по законопроектъ за запрешаване вноса на нѣкои стоки — сж една отъ голѣмитѣ причини, които влияятъ за колебанията въ ценитъ.

Но, г. г. народни преставетители, казва се сега: трѣбва голѣмо производство, трѣбва разумно използване на работната ржка, трѣбва да се пазимъ отъ разрушения въ производството, трѣбва да имаме увеличаване на материалнитѣ блага, трѣбва да имаме следователно едно благосъстояние по-високо отъ това, което е било преди войната, за да можемъ да се намѣримъ при условия, които естествено ще допринесатъ за намалението на ценитъ. Това е вѣрно. Но ако ние направимъ справка въ статистическитѣ изчисления въ странство, ние ще намѣримъ, че голѣмитѣ страни, като Америка, като Англия, нѣматъ даже удвояване на ценитъ спрѣмо тѣхнитѣ пари, които сж златни, значи спрѣмо паритетния курсъ. И при все това повишението ценитъ на стокитъ, които ние получаваме отъ тамъ, както и отъ ония страни победителки, въ които повишението на ценитъ не е съ 70 или 80%, а съ 300—350%, както е въ Франция, и съ 400—450%, както е въ Италия, или е вече неопикуемо поради катастрофата въ паритѣ въ победенитѣ страни, като Германия и Австрия — вземамъ победителитъ, които иматъ по-голъмъ шансъ и които по-бързо се възстановяватъ — у тѣхъ това повишение на ценитъ е последвало пакъ поради онази обща причина, която се спомена тукъ, а именно намалението на производството. Това е истина. Намаление на производството на единъ, поради това, че не сж въ положение да платятъ суровитѣ материали, които идатъ отъ другадѣ, както и поради това, че нѣма консомация; намалението на производството на други, поради изтощената работна ржка, или, както е въ Франция, поради това, че трѣбва да възстановяватъ разрушенията отъ войната; намаление на производството на трети и на всички поради основната причина, че разрушенията отъ войната сж действително катастрофирали тѣхното производство повече отъ половина. И никъде въ никоя европейска страна възстановяване на производството общо до размѣритъ преди войната нѣма. Има, обаче, възстановяване, а пѣждѣ и повишение на производството отъ размѣритъ преди войната само въ известни клонове на общото производство.

Г. Цанковъ призна по-рано тукъ, че възстановяване на производството въ съветска Русия все пакъ става, по производството отъ довоенния периодъ, изобщо, още далечъ не било постигнато. Тази констатация сама по себе си е вѣрна. Но условията, при които е поставено производството въ Русия, разрушено повече отъ всѣждѣ другадѣ, поради причини, които сжществуватъ само тамъ — тѣзи условия, г. г. народни преставетители, трѣбва да бъдатъ оценени добре. Спрѣмо това, което сега се възстановява тамъ, ще видите единъ резултатъ, който е много интересенъ. Въ известни клонове на производството, поради това, че ценитъ на тежестъта на стопанската деятелностъ е сложенъ върху тѣхъ, и за да може национализирания индустрия да снабдява страната съ парични средства, за да може да продължава тя по-нататъкъ своето развитие — особено съ разширение въ земледѣлието — съветитъ сж били заставени да направятъ последни усилия и сж постигнали сравнително по-голъмо възстановяване, отколкото въ другитѣ държави, даже най-богатитѣ държави, каквито сж Англия и Франция. Изобщо, не ще отречете, че вследствие голѣмото разрушение отъ войната, следъ туй отъ контрареволуцията, която трая три години следъ войната, разрушението действително е достигнало дотамъ, че сега възстановяването върви изобщо по-бавно, но все-таки, то върви сравнително бързо за рускитѣ условия. И ако направимъ сравнение съ отдѣлни стопанства въ държавитѣ победителки, които нѣмаха тѣзи условия на контрареволуцията или чужда интервенция, както въ Русия, ще намѣримъ, че темпътъ на възстановяването въ Русия е по-бързъ. Но общо, масово взето, г. Цанковъ е правъ, защото разрушението тамъ е било много голѣмо и дълбоко и следователно възстановяването върви по-бавно. Но и възстановяването на производството у победителитъ, които постоянно споменаватъ, у европейскитѣ културни, цивилизовани държави, не е по-никакъвъ начинъ постигнато, и то при условия, които сж по-благоприятни отколкото въ съветска Русия.

Но всичко това не може да ни кара да мислимъ, че ние трѣбва да чакаме съ скръстени ржце онзи моментъ, въ който да се еквилибриратъ ценитъ на производството въ всички страни, включително и въ странитѣ съ най-неразвитъ капитализъмъ, и тогава да настане облекчение въ скъпотията у насъ. Съгласенъ съмъ, че скъпотията и спе-

кулата въ своята пълнота не се покриватъ. Съгласенъ съмъ, че що се касае до скъпотията, ще мине по-дълъгъ периодъ, който ще се преживе и който е свързанъ съ обективнитъ причини на производството и размѣната, за да може тя да бѣде премахната или намалена до размѣри, за да кажемъ, че е настъпило нормалностъ за производството. Обаче, за спекулата, при която, преди всичко, не се касае за увеличение съ 20%, 30%, а се касае за увеличение съ нѣколко пъти по 30%; при която се касае за явно, осезателно ограбване на народнитъ маси — за тази спекула, г. г. народни представители, никой досега не е могълъ да даде аргументи; че трѣбва ние да абдикираме отъ своя дългъ, като каже Народното събрание, че за нея нѣма цѣръ. Така ще се отпуснатъ още повече юздитъ на нашитъ спекуланти. Защото, срещу голѣмото обедняване на българския народъ, въ неговата ограбвана маса отъ 90% може би, стои голѣмото обогатяване на другитъ 10%, които тормозятъ народа, които сж най-голѣмитъ бунтари, които сж най-голѣмитъ нарушители на мира и спокойствието въ България и които сж най-голѣмитъ врагове именно на спокойното развитие, на спокойното производство, на спокойната размѣна, на развитието на труда. Тамъ е вслѣкиятъ въпросъ. Затова, г. г. народни представители, разчленявайки всички тия въпроси, ще дойдемъ до оная база, на която изпъква ясно защитата на господствующитъ класи. Тѣ, действително, събиратъ всички блага, които, при нашето производство, при нашата размѣна, при нашето разрушено стопанство се създаватъ. Тѣ защитаватъ себе си твърде добре. За жалостъ, подъ булото на обективностъ, подъ булото на ученостъ, подъ булото на теории, тѣ намиратъ привърженици, волни или неволни, и въ срѣдата на Народното събрание, особено въ печата, и въ кръговетъ на днешната властъ.

Азъ мисля, че г. министърътъ трѣбва да покаже средствата, защото това е работа на управлението, Азъ мисля, обаче, че всѣка една мѣрка, отъ която страна и да произхожда, цѣляща действителна борба противъ спекулата, трѣбва да бѣде възприета, трѣбва да бѣде използвана и решително и бързо проведена. Нека имаме истинско прилагане на мѣрките, а не карикатурно на мѣрките, както ви казахъ примери въ миналото.

Тукъ се каза преди малко — това е трудътъ на селянина, който е платенъ скъпо. Да, господа, нѣма съмнение, че нашето производство, като производство на сурови материали за индустрията, наша или чужда, и като производство за непосредствена консомация — както е съ зърненитъ храни — вѣрно е, че това производство иска да бѣде платено и по възможно по-скъпо. Но, пита се: цената, по която непосредствениятъ консоматоръ въ града или селото плаща житото, млѣкото, сиренето, кашкавала, кожата, вълната-платъ, вълната влакно, е ли скъпата цена, по която тия продукти би трѣбвало да бѣдатъ продадени преди да минатъ всички инстанции отъ мѣстото, където се произвеждатъ, до предаванетоъ имъ на консоматора? Не. Може ли нѣкой да твърди, че въ България, напр., млѣкото, сиренето или кашкавалътъ днесъ сж скъпи заради това, защото тѣхнитъ производител-селянинъ, дребенъ или срѣденъ стопанинъ, е получилъ голѣми суми, съ които е обогатилъ себе си и които се плащатъ отъ консоматоритъ? Не е така, г-да! Верижната търговия — отъ момента, когато селянинътъ продава своята стока на известна гара или на известенъ пунктъ или въ селото, до момента на консомацията — представлява отъ себе си единъ пътъ и това е пътътъ на спекулацията, която не само удвоява, а може би удесеторява за известни стоки ценитъ на предметитъ, помъ нѣма намѣса.

С. Мошановъ (д. ст): Басни приказватъ!

А. Урумовъ (д. ст): Колко лева се плаща млѣкото отъ търговеца? Може ли да се каже, че цената на кашкавала е одесеторена?

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Казахъ ви — за известни стоки, а не за млѣкото или кашкавала, които взехъ за примѣръ. Сега ще ви кажа, на Васъ, народняшки спекулантино . . .

А. Урумовъ (д. ст): Говорите глупости! Това е голѣма демагогия!

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Почакайте малко!

А. Урумовъ (д. ст): За каква верижна търговия разправяте тукъ? Млѣкото се продава по 8 л. и по 12 л. кило-

грамътъ. Така, с г-да! (Възражения отъ социалдемократитъ) Търговцитъ купуватъ млѣкото по 8 и 10 лева. Идете, питайте мандраджитъ!

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Г. г. народни представители! Ще ви дамъ единъ примѣръ, защото ме преждава единъ отъ представителитъ на нашата спекулация. (Ржкоулѣсания отъ социалдемократитъ, комуниститъ и земледѣлцитъ)

А. Урумовъ (д. ст): Да, да, азъ съмъ спекулантъ, ти не си!

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Единъ отъ главнитъ представители на спекулацията си ти, г. Урумовъ! Точно ти може би да не си, но твоята партия, твоитъ кръгове — това имъ е душата; най-голѣмитъ бунтовници въ България сж въ партията, отъ която произлизате вие — народняцитъ. (Ржкоулѣсания отъ социалдемократитъ, земледѣлцитъ и комуниститъ)

С. Мошановъ (д. ст): Той е цанковистъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Моля ви се, г. г. народни представители! Тѣ сж обединени въ едно. Азъ питамъ: неужели купувачитъ на боба, които сж го купили непосредствено отъ селянитъ по три-четири, най-много петъ лева килограмътъ . . .

С. Мошановъ (д. ст): Говори за млѣкото, а не за боба.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Ще дойда и до млѣкото, нови г. Мошановъ.

С. Мошановъ (д. ст): Защо „нови“? Кажы „младъ“.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Азъ виждамъ, че Вие въ случая твърде много услужвате на тѣзи, които разправятъ, че демагогия било да се говори, какво бобътъ сега се продава 10 или 12 л., когато се купуваше отъ селянитъ по 3—5 л. килограмътъ.

С. Мошановъ (д. ст): И това съзнателно го правя!

Нѣкой отъ сговориститъ: Тукъ ще слушаме само шапарми. Бобътъ е продаденъ 7-50 л. отъ селянитъ, а не 5 л.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Приказвайте! Г. председателътъ е много любезенъ къмъ васъ. Не е въпросътъ, колко го продаватъ сега нѣкой селянини, а на каква цена се закупуваше на едро реколтата.

Председателствуващъ д-ръ Б. Вазовъ: Азъ мисля, че това става съ Ваше разрешение. Вие се обръщате къмъ тѣхъ. Моля ви се, г-да!

А. Господиновъ (с. д): Кашкавалътъ се продаваше порано 55 л., а сега 100 л.; тѣзи 45 л. повече отъ где сж? Не е ли това спекула?

Председателствуващъ д-ръ Б. Вазовъ: Моля Ви се, г. Господиновъ!

С. Мошановъ (д. ст): За кашкавала никой не говори. За млѣкото говори той.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Азъ казахъ и за кашкавала, и за сиренето, и за млѣкото на мандраджитъ, и за вълната и други.

Нѣкой отъ сговориститъ: Кажете кооперация „Напредъ“ колко продава кашкавала.

Председателствуващъ д-ръ Б. Вазовъ: Моля ви се, недейте преждава!

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Г. г. народни представители! Лѣжа ли е, че сиренето днесъ се продава 40—45—50 л. килограма, когато то е купено отъ производителитъ между 20—25 л.?

С. Мошановъ (д. ст): Колко го продава кооперация „Освобождение“, г. Сакаровъ?

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Ето ви възражение!

С. Мошановъ (д. ст): Да, да, възразителъ. Какво значи това?

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Не зная какво значи.

С. Мошановъ (д. ст): Като не знаете, какво приказвате?

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Ако г. Мошановъ и който и да бъде спекулантъ, той ще бъде нареченъ такъвъ отъ мене отъ тая трибуна, и азъ ще искамъ мърки противъ него.

С. Мошановъ (д. ст): Кооперация „Освобождение“ продава кашкавала по пазариятѣ цени.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): А г. г. народняцитѣ, които въ случая и тебе инспириратъ, много добре си играятъ ролята.

С. Мошановъ (д. ст): Никой не ме инспирира.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Слушай ги и нищо повече.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Спекулантитѣ нѣматъ партияна принадлежностъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): И тогава ще видите, кой създава недоволството у народната маса, дали тѣзи спекуланти, които нѣколко дена тукъ специално защитаватъ, или тия, които вне обвиняватъ.

С. Мошановъ (д. ст): Азъ говоря за кооперация „Освобождение“.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Азъ питамъ, лъжа ли е, че кашкавалътъ въ България се откупи между 35—40 л. килограма и че днесъ на софийския пазаръ балканскитѣ кашкавалъ се продава по 100 л. килограма?

С. Мошановъ (д. ст): Азъ пакъ Ви задавамъ въпроса: кооперация „Освобождение“, която не е спекулантъ, по колко го продава?

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Следователно, ако отидемъ по-нататкъ и не се занимаваме съ диверсии . . .

С. Мошановъ (д. ст): Това не сж никакви диверсии.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): . . . и не се занимаваме съ туй, съ което г. Стойчо Мошановъ се занимава . . .

С. Мошановъ (д. ст): Това не е диверсия, а е въпросъ, на който не искамъ да отговоримъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): . . . а искаме да видимъ, дали въ тая страна ще се води борба отъ вашето правителство противъ спекулата или нѣма да се води — трѣбва да се лържимъ сериозно. За да можемъ да мотивираме, че спекула има, че тя е преодолима, че тя трѣбва да бъде смазана, трѣбва да дадемъ примѣри за цѣнитѣ, на които тѣзи предмети се купуваха по-рано и на които се продаватъ днесъ. И азъ казвамъ, ако фасулътъ бѣ откупенъ по 4—450 л. килограма, това значи ли че неговиятъ производителъ, селяинътъ, който е продалъ тоя фасулъ, е получилъ тия 10, 11, 12 л., по които днесъ едриятъ търговецъ го е складираалъ, го продава на пребиия и отъ тамъ на консоматора? Ето къде е въпросътъ. Азъ бѣхъ прекъснатъ, като казвахъ, че спекулата отива не само до 50, до 70, а до 100 и до 200% и казахъ, че за известни продукти тя може да отиде по-далечъ. Азъ съмъ напълно основателенъ. Давамъ ви примѣри отъ земеделското производство. Защото, г-да, това е най-крѣщицата областъ на консомацията отъ първа необходимостъ. Всѣки човѣкъ чувствува това. Нѣкой, може-би, ще кажатъ: хората сж внесли пари, вземали сж пари въ кредитъ, откупили сж на едро продуктитѣ, продаватъ ги по-късно и затова ги продаватъ по-скъпо, съ печалба. Е, да, г-да, но тукъ е въпросътъ — защо да се остави въ страната съзнателно, при това съ средства отъ Народната банка, сравнително евтини, да се шири спекуляцията, която се върши косвено даже отъ банкови учреждения, . . .

С. Мошановъ (д. ст): И отъ кооперация „Освобождение“.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): . . . задачата на които е да даватъ кредитъ? Тѣ се занимаватъ съ търговия на фасулътъ, съ стоговия кашкавалъ. Тѣ намиратъ, че печалбата отъ

това ще бъде 50%, 100%, отколкото да чакаатъ лихва, па даже и съ комисона, 25 и 30%. Всичкиятъ въпросъ е тамъ, че предметитѣ се откупуватъ отъ производителъ навреме, че тия предмети се складираатъ, че тия предмети следъ това ставатъ монополъ въ ржката на оизи, който ги е откупилъ, или че тия предмети следъ това ставатъ монополъ на групи, които сж ги откупили. Този монополъ пъкъ, при наличността само на толкова предмети, диктува ценитѣ. Тая диктовка именно прави предметитѣ да бъдатъ по-скъпи, да се чувствува скъпотиата отъ денъ на денъ по-вече, въпрѣки мъркитѣ за стабилизирането на лева, въпрѣки декларациитѣ и декламациитѣ въ тази областъ, въпрѣки всичкитѣ оизи пожелания, които се изказватъ тукъ и отъ васъ и отъ правителството и които пожелания бѣ трѣбвало да станатъ реалностъ.

Азъ казахъ, че скъпотиата за известни пъкъ продукти надминава всичкитѣ възможни гаранции.

Каза се преди малко че млѣкото сега се купува 12 л. Вѣрно е, че въ София сега, ама сега, се купува 12 л., а може-би въ нѣкои мѣста, където нѣма такова производство, за бързи нужди, за болни, за болници да се плаща и повече. Азъ говоря, обаче, за цената на млѣкото, доставяно на мандритѣ презъ сезона.

Каза се, г. г. народни представители, че отъ цената на зърненитѣ храни зависи цената на хлѣба. То се разбира оная непа на зърненитѣ зрани, по която ще се продаватъ тѣ на ония, които ги използватъ въ последния моментъ преди превръщането имъ въ брашно и хлѣбъ. Това се знае. Азъ искамъ да зная и друго: цената на житнитѣ храни, които се плати презъ месецитѣ августъ и септемврий, тая ли е, която е днесъ? Лъжа ли е, че селяинитѣ, който е продалъ своята храна по цена 3 или 3:25 — която се плати тогава, особено при очакването да настъпи общо поевтиняване на интернационалния пазаръ, което не стана, така, както предположенията се правѣха въ началото — не е получилъ днешнитѣ 6 или 5½ л. за килограма?

И. Петровъ (д. ст): Знаете ли колко сдѣлки сж сключени тогава?

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): И ти ли знаешъ по тоя въпросъ?

С. Мошановъ (д. ст): И той знае. Само ти нѣмашъ тази компетентностъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Ако ти, г. Мошановъ, си поставенъ тукъ да играешъ ролята на шутъ, можешъ да се обаждашъ винаги.

С. Мошановъ (д. ст): Специално за София житото се доставя отъ кооперация „Освобождение“ и „Напредъ“.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Не е вѣрно. Ако желаетъ, ще кажа, че житото за София се доставя отъ Съюза на популарнитѣ банки, Съюза на земеделскитѣ кооперации и централа „Напредъ“, а не отъ „Освобождение“ . . .

И. Петровъ (д. ст): Сиренето се предлагаше по 35 и 40 л., но нѣмаше кой да го купи, защото нѣмаше пазаръ.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): . . . обаче предвиждайки твоето възражение, азъ казахъ, че трѣбва да се види на каква цена сж го купили въ последния моментъ.

С. Мошановъ (д. ст): Ами тѣ го купуватъ отъ производителъ, а не отъ други.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Азъ не говоря за купувачитѣ въ последния моментъ, а говоря за ония, които го продаватъ и които сж го купили тогава когато цената бѣше ниска и го складираха.

С. Мошановъ (д. ст): Азъ говоря за София.

Г. Митовъ (д. ст): Г. Сакаровъ! Това, което приказвате, е известно. Посочете начини, мърки да се издѣе отъ това положение, да се боримъ съ тая спекула. Какво ми приказвате тукъ на аба! Само ни губите времето.

Председателствуващъ д-ръ Б. Вазовъ: Моля, не прекъсвайте, г-да!

И. Петровъ (д. ст): Това, което той говори, не отговаря на истината. Презъ августъ и септемврий нѣмаше тър-

говски съдѣлки. Селянитѣ предлагаха сиренето, обаче търговцитѣ не смѣха да го купятъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Това е вѣрно за нѣкои партии, г. Петровъ.

И. Петровъ (д. сг): Предлагаха го по 40 л., но търговцитѣ не го купуваха, защото не бѣха сигурни, че ще го продадатъ. По онова време правителството отпусна аванси на различни кооперации и синдикати, да закупуватъ храни, обаче, и тѣ не закупиха, защото не бѣха сигурни на каква цена ще ги продадатъ. Това е самата истина. Кооперация „Напредъ“ също не се реши тогава да купува и затуй не се запаса съ храни. Защо говорите работи, които не отговарятъ на истината?

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Г. г. народни представители! Понеже часътъ е 20, ще ви моля да се съгласите да продължимъ заседанието, докато се свърши втората точка отъ дневния редъ. Това нѣма да продължи много, понеже е записанъ г. Сакаровъ, който сега свършва, следъ това г. Стояновъ, който малко ще говори, и г. Дилиановъ.

М. Дилиановъ (з): До свършването на г. Сакаровъ. Не трѣбва да се бърза съ тѣзи въпроси.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Които сж съгласни да се продължи заседанието докато се свърши съ първата и втората точки отъ дневния редъ, моля, да вдигнатъ рѣка.

Обяждатъ се: Меншество.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Които сж съгласни да се продължи заседанието докато се свърши съ първата точка отъ дневния редъ, . . .

П. Палиевъ (д. сг): И съ втората точка.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: . . . моля, да вдигнатъ рѣка. Меншество, Събранието не приема. Които сж съгласни да се продължи заседанието докато свърши г. Сакаровъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Продължете г. Сакаровъ!

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Г. г. народни представители! Азъ се помъчихъ още в началото да поясня, че мѣрките, които засѣгатъ общата скъпостя, и тѣзи, които трѣбва да се предприематъ противъ нейното по-специално проявяване, противъ спекулацията, трѣбва да се разграничатъ. Има една разлика. Това го казвамъ за ония, които присъствуваха тукъ, а не за ония, които се разхождатъ постоянно отъ бюфета до залата. И понеже голѣмата грижа, която би трѣбвало да занимава Народно събрание, правителство и всички, се свежда къмъ несъмнената спекулация, азъ се очудвамъ на всички възражения, които се правятъ даже на въпроси абсолютно ясни, съзнати и осезавани отъ заинтересованитѣ консоматори.

С. Мошановъ (д. сг): Но не посолени съ демагогия!

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Г. Мошановъ казва „демагогия“. Той си има една рецепта: ако пѣкой каже, че въ България има спекула, той отговаря: „Нѣма спекула, а има демагогия“. Азъ питамъ: демагогия ли е, че хората плашатъ всѣки денъ по-скѣпо за хлѣбъ, за млѣкъ, за сирене, . . .

С. Мошановъ (д. сг): Има спекула, но вие съ нея правите партизанство и демагогия, а не искате да я изцѣрпите.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): . . . за кашкавалъ, за захаръ, за солъ, за захтинъ, за масло, за маслини, за дрехи, за обуца, за шапки, за долни дрехи, за всичко? Това демагогия ли е? Защо вие демагогствувате?

С. Мошановъ (д. сг): Фактъ е, но трѣбва да се боримъ, а не да демагогствуваме.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Азъ констатирамъ това положение и тѣрзи мѣкъ, а ти, който си безсиленъ въ този случай и който имашъ за задача на всѣка цена, и тогава, когато ти си мѣкото по-обидливо да изцицивашъ пѣкого,

и въ този моментъ намирашъ за необходимо да кажешъ, че било демагогия да се казва, че хората плашатъ скѣпо всичко, че хората нѣматъ дрехи, че ходятъ безъ долни дрехи, че не си дождатъ, че гладуватъ. Каква е тази-сита психология, която ти въ скѣпостта нѣмашъ, а си я добилъ сега отъ народняшкото съседство? Ти отъ кои чорбаджии си, бе?

С. Мошановъ (д. сг): Отъ дрѣвовеситѣ чорбаджии.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Какъ можете да се подигравате и да се гаврите съ единъ въпросъ, отъ който зависи действително съдбата на България? Тамъ е именно въпросътъ. Цѣлото негодувание, всичко онова, което може да накупява елементи на неспокойствие, на размирне, е свързано преди всичко съ бедствието, което се казва спекулация и скѣпостя за широкитѣ народни маси.

Г. Митовъ (д. сг): Вие се подигравате, защото това, което искате да установите, е установено въ законоположението. Самиятъ министъръ на финанситѣ го е констатиралъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): То било установено!

Г. Митовъ (д. сг): Ние искаме да кажете какъ да се боримъ съ тази скѣпостя.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Азъ искамъ да зная дали целта е само да бъде установено или целта е, г. г. народни представители, да излѣзе държавата, да излѣзе правителството, да излѣзе Народното събрание съ действително ефикасни мѣрки за борба противъ скѣпостята?

Г. Митовъ (д. сг): Посочете ги.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Потърпете да си кажа азъ мисълта, а не да ми я казвате вие. Отде да зная кога сте се занимавали съ тази скѣпостя и какъ я разбирате? Понеже не съмъ ви чулъ, не зная какъ я разбирате. Като ви чуя, тогава ще ви отговоря.

Г. Митовъ (д. сг): Не чувствувате ли, че пѣма желание да ви слушатъ?

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Вие трѣбва да кажете: фактитѣ, които азъ дадохъ, вѣрни ли сж или не сж вѣрни. Ако тѣ сж вѣрни, тогава ми кажете, ще тѣрпи ли спокойно държавата, ще тѣрпи ли спокойно Народното събрание спекулантитѣ да трупатъ милиони съ продажбата на продуктитѣ, за които хората не могатъ да намѣрятъ пари да ги купятъ, а се недохранватъ, гладуватъ? Това питамъ азъ. И така дойдохъ до ония въпроси, г. г. народни представители, за които се каза още в началото, че щѣло да има специаленъ законопроектъ. Казахъ, че по тѣхъ всички трѣбва да се изкажемъ. Затова се резервирахъ по подробноститѣ на този въпросъ. Минахъ къмъ законопроекта на г. министра на финанситѣ, който той иска да одобрямъ. Казахъ какви послѣдствия може да има.

Ако е късно, понеже часътъ е 8¼, азъ казвамъ, че не съмъ виновенъ. И 8 ч. може да е и, въ краенъ случай, 12 ч. може да е, стига да се взематъ хубави, полезни мѣрки, за да се спасятъ маситѣ, народа отъ бедствието, въ което живѣятъ. Това е цѣлата работа. А тукъ чуваме ова отговоръ, който четемъ всѣки денъ въ в. „Миръ“: „Демагогия, демагогия“ — цѣла мъдростъ! Този именно начинъ на действие, туй депласиране на въпроситѣ, туй желание да се представи, че нѣма бедствие или че всички власти сж безпомощни предъ него, а същевременно да даватъ свобода на спекулантитѣ, свобода на ангресивнитѣ, свобода на фабрикантитѣ да ограбватъ хората въ единъ моментъ, когато народътъ бедствува, — тамъ е нещастното и скандалитѣ. Азъ посочихъ частъ отъ мѣрките за момента. Казахъ за митата, за акцизитѣ, за общественитѣ налози, които засѣгатъ държавата.

Обаче, финансовиятъ министъръ каза, че трѣбватъ средства и за други цели. Държавниятъ бюджетъ, казва той, се руши. Г-да! Ще има да посочимъ известни разходи, по не тѣзи, които засѣгатъ хлѣба на чиновника, а разходи произволителни и твърде огромни, които трѣбва да бъдатъ премахнати отъ държавния бюджетъ. Така ще може да се помогне съ единъ, два, три пѣаса за облекчение на положението.

Нѣщо повече: защо да не бъде признато, г-да, че облекчение може да настѣне чрезъ снабдяване общинитѣ съ кре-

дигъ, съ средства да действуватъ противъ спекулата, като създаватъ общински фурни, използватъ мелници и пр.?

Защо, по-нататъкъ, да се отказва, че, паралелно съ това, кооперативното дѣло трѣбва да получи съдействието на държавата, чрезъ средствата на Народната банка? Въмѣсто да отиватъ тия средства въ тѣхоя частна банка, която да купува предметитѣ, да ги складира и да ги продава сетне на сжщитѣ кооперации съ повишени цѣни, нека съ тия средства кооперациитѣ да ги купятъ направо и да ги продаватъ на консоматоритѣ съ една обикновена печалба за кооперативното дѣло, а не съ оная, която взематъ спекулантитѣ.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Въ времето на дружбашитѣ кооперация „Освобождение“ закупи храни и ги изнесе.

Г. Митовъ (д. сг): Това нѣщо е ново; то не е московска рецепта!

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Туй било московска рецепта — да поискашъ кредитъ отъ държавнитѣ учреждения за кооперациитѣ!

Г. Митовъ (д. сг): Това е една крачка напредъ отъ ваша страна. Туй прави впечатление. Добре е това. Говорете.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Та вие не бѣхте ли съдружници съ дружбашитѣ? Вие усилвахте всѣка спекулация, вмѣсто да я преследвате.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Свършихте ли? Сега азъ продължавамъ по-нататъкъ, безъ да се интересуваме отъ вашитѣ въпроси.

Сжщиятъ сговористъ: Не се интересувате?

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Не. Не се интересувамъ, защото не сж умѣстни — само затова.

Сжщиятъ сговористъ: И тукъ демагогствувате!

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Г. г. народни представители! Азъ глвамъ по-нататъкъ, държавата да се намѣси въ най-малко мащабъ, колкото и да има противници на такава интервенция, за известни продукти отъ първа необходимостъ, за единъ нейнъ монополъ. Защо, г-да, да не бжде това? Питамъ, защо държавата да стои безсилна предъ спекулантитѣ, когато тѣ фактически използватъ паритѣ на общественитѣ учреждения — на Народната банка, на Земледѣлската банка и пр.? Това не бива така да става. Ето ви друга една мѣрка.

Г. Митовъ (д. сг): Това е предметъ на другъ законопроектъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Тѣкмо за него напомнямъ. Финансовиятъ министръ ви покани да говоримъ днесъ по това. Всѣка една отъ тѣзи мѣрки трѣбва да бжде развита, мотивирана и тукъ, и въ комисията най-изчерпателно. Това ще стане естествено тогава, когато проектътъ се внесе, но като се правятъ тия диверсии, г-да, азъ трѣбва да ви кажа съ голѣмо съжаление, че това не бѣ практиката на по-раншитѣ Народни събрания. До такава степенъ — не е било. Разбирамъ да се не съгласявате съ известенъ основенъ принципъ, разбирамъ да се явяватъ напълно защитници на капитала — иматъ право хора като васъ, туй ви е ролята — но въ единъ моментъ, когато искаме да посочимъ бързи, съ ефикасно действие, мѣрки, които да бждатъ взети въ една обща система, въ тоя моментъ да се правятъ такива лекомисленни пререкания — това е странно и е недостойно. Азъ мисля, г. г. народни представители, ако действително това Народно събрание, което постоянно се препоръчва съ своя ужъ новъ манталитетъ, рече да продължи по тоя пътъ, то не ще отиде далечъ. Това се проявява особено въ апострофитѣ на известни кръгове, които специално, като заинтересовани въ спекулата съ тѣхнитѣ банки и дружества, отъ тая страна (Сочи центъра) постоянно прекъсватъ и скачатъ. Ще има да имъ кажа имената . . .

П. Петновъ (з): и нѣкой отъ сговориститѣ: Кажете ги, кажете ги сега!

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Имамъ ги, уважаеми г-да, и ще ги кажа.

Г. Т. Пѣевъ (д. сг): Кажете кои сж тѣ!

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Азъ ще ги кажа изчерпателно, когато дойде въпросътъ за спекулата — тогава ще видите вие кои сж тия приятели, които закупуватъ всички продукти, ще видите и тѣхнитѣ банки въ България, особено въ София . . .

Г. Т. Пѣевъ (д. сг): Вие трѣбва да бждете по-въздържанъ г. Сакаровъ! Азъ Ви слушамъ съ търпение.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Тия къщи, ангросисти особено, които за голѣмо ваше щастие сж повечето отъ Народняшката партия (Ржкоплѣскания отъ комуниститѣ) . . .

Г. Т. Пѣевъ (д. сг): Нѣма никаква Народняшка партия — има Демократически сговоръ! Кажете ги кои сж!

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Азъ ще мога да ви посоча непосредствено съучастницитѣ въ тия именно сдѣлки. Недейте настоява това да стане още днесъ; позволете ми по-изчерпателно и по-документално да ви ги кажа като дойде проектътъ.

Отъ сговориститѣ: Ха!

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Разбира се!

В. Начевъ (д. сг): И тогава нѣма да ги кажете.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Кой Ви каза? И презъ миналитѣ режими тукъ, отъ тая трибуна, г. Начевъ, казахъ много работи отъ такъвъ характеръ, които засѣгаха самитѣ властвуващи; и не само въ Радославово време, а и по-късно. Тогава сжщо възразявахъ господата. Въ момента, когато четѣхме тѣхнитѣ решети, тѣ излизаха отъ Камарата, както бѣше и вчера. Понече азъ мълчахъ, когато говорѣше г. Теодоръ Теодоровъ, нѣкой може да помисли, че това, което говорихъ, го нѣма въ анкетата. Напротивъ, всичкото го има.

Председателстваващъ д-ръ Б. Вазовъ: Говорете по предмета, г. Сакаровъ!

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Кой достави сланината, кой достави комуситѣ и пр. и пр. — има всичко това, но рекохъ да не ви го чета.

Министръ-председателъ А. Ц. Цанковъ: Кой докара Парвуса . . .

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Това, г. министръ-председателю, съвсемъ нѣма връзка съ въпроса. Защото не вървамъ да защитавате тѣзи кръгове. Това ще бжде много интересно, ако се явите въ тѣхяа защита!

Г. Т. Пѣевъ (д. сг): Вие имате лична неприязнь къмъ г. Теодоръ Теодоровъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Хайде де! Вие сте пъкъ вѣроятно най-заблудениятъ по това. Чудни работи! Ето ви пакъ нови смѣхурии!

Г. г. народни представители! Може-би единъ лѣкъ ще има, за да бждатъ спокойни господата. Този лѣкъ е само, ако тѣзи голѣми, шекотливи въпроси се гледатъ действително до 7 ч. най-късно. Изглежда, че мнозина излизатъ вѣнъ, правятъ разходки навѣнъ и изъ бюфета, върнатъ се тукъ чули-недочули, не знаятъ какво сж говорили другитѣ, не знаятъ кому се възразява, не знаятъ за какво се възразява, скачатъ и възразяватъ.

Министръ Х. Калфовъ: Г. Сакаровъ! Позволете ми да кажа нѣщо за една минуца. — Дѣсницата сега гласува да се продължи заседанието дотогава, докогато се изчерпи въпросътъ — до 11 или до 12 ч. колкото трѣбва — а лѣвницата с, която гласува, като си кажете Вие думата, да си вземемъ шапкитѣ и да си отидемъ у дома.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Азъ говоря за друго, г. министре.

Министръ Х. Калфовъ: Азъ ще Ви кажа тогава, че вашитѣ думи не се отнасятъ за тукъ, а за тамъ (Сочи лѣвницата). Кажете защо кооперация „Освобождение“ не продава кашкавала по 50 л., както го е закупила?

Д-ръ Н. Сакаровъ (к) и нѣкой отъ комунистите: Тя нѣма кашкавалъ.

Министъръ Х. Калфовъ: Защо и кооперация „Напредъ“ го продава така? Да намѣрятъ начинъ да го продаватъ по-евтино — никой нѣма да имъ попречи въ това отношение. Нали кредитътъ правителството имъ даде още лѣтост и ги поддържаеше? И ако Вие сега сте дошли да приказвате, приказвайте за начинитѣ, за намалението на тая скѣпотия, недейте я само констатира. Нея я има въ цѣлния свѣтъ и съ нея се борятъ навсѣкѣде — и въ Русия се бориха, по не можеха да я победятъ. Вие кажете Вашата компетентна финансова и стопанска дума, какъ да се намали тая скѣпотия, и то съ факти, съ данни, съ мѣроприятія! Недейте само да правите риторика! Ако продължаваме по тоя пътъ, нѣма да направимъ никакви закони, които да отстранятъ тая скѣпотия. Трѣбва да се боримъ за отстранението ѝ, трѣбва да намѣримъ начини за отстранението ѝ, а не само да приказваме, че има скѣпотия.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Преди всичко ще Ви кажа, г. министре, че когато ораторитѣ говориха, Вие не бѣхте тукъ и следователно не знаете на кого азъ възразявамъ, срещу кого се противопоставямъ, кого коментирамъ, . . .

Министъръ Х. Калфовъ: Азъ Васъ чувамъ. Въпросътъ е общъ. Ако по този начинъ разискваме всички законопроекти, Камарата нѣма да направи нищо.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): . . . защото тукъ се развиваха, г. министре, мисли отъ ораторитѣ непосредствено, и ако Вие бихте били по-рано тукъ, Вие щѣхте да кажете скѣпото за всички онѣзи възразения, които се направиха и отъ г. министра на финанситѣ, и отъ г. Ляпчевъ, и отъ г. Асенъ Цанковъ, и отъ всички господа, които говориха.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Завършете, г. Сакаровъ!

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Свършвамъ.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Имате още една минута.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Тѣй щото, г. г. народни представители, азъ ви взбрухъ 7—8 средства, макаръ неизчерпателно мотивирами, понеже предстои да гледаме специаленъ законопроектъ . . .

Г. Митовъ (д. сг): Защото не ви отърва.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Нѣма какво да не ми отърва. — Това е една тема много специална и всѣки трѣбва, за да я познава, специално да я проучи. Не се говори тукъ по нея отъ мене и отъ други отъчера, а отъ десетина и повече години. На тая тема, ако ми позволите, ще ви кажа, че бихъ могълъ да цитирамъ имена на заинтересовали кръгове, защото, действително, въ време на войната частъ отъ тѣхъ играеха голѣма роля тукъ. Това не веднажъ е казано — и дневницитѣ сж свидетели. Тогава пакъ така се отговаряше, както се отговаря сега.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: (Звъни) Свършете, г. Сакаровъ!

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Фактически, обаче, спекулата продължи и се отрази добре на състоянието на десетина хора, а се опропасти и обедиѣ масата, цѣлѣт народъ.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: (Звъни) Това го повтаряте вече десетъ пѣти. Нѣмате повече думата.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Ако не ме пререкаваха, азъ нѣмаше да го кажа.

Ето защо, г. г. народни представители, следъ като се изказахъ одобрително по принципа на законопроекта, внесенъ отъ г. министра на финанситѣ, . . .

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: (Звъни)

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): . . . казвамъ сега, че въ този кръгъ на идеи, които развихъ тукъ, ще има да се изкажемъ по-подробно, когато подиръ нѣколко дни се внесе законопроектътъ, както се обеща. Тогава ще видимъ, дали

ще се помогне противъ спекулацията съ нѣкой лѣкъ, тѣй както се обещава, или ще се явятъ хора, които да приказватъ, че на тия работи лѣкъ нѣма, ами най-добре е да си върви работата тѣй, както си е вървѣла, народнитѣ маси да бедствуватъ и да търпятъ. (Ржкоплѣскания отъ комуниститѣ)

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Г-да! Следующето заседание, съгласно правилника, ще стане въ понеделникъ следъ обѣдъ, при дневенъ редъ както следва:

Първа точка — продължение разискванията по законопроекта за допълване на закона за изплащане митата, акцизитѣ и разнитѣ берни и такси въ банкноти.

Записани сж г. г. Стояновъ и Дилановъ. Азъ ще моля, за добрия редъ въ Събранието, г. г. народнитѣ представители предварително да се записватъ, когато ще говорятъ, а не въ последния часъ, за да нѣма изненади. Така е съгласно текста и духа на чл. 14 отъ правилника.

Втора точка ще бѣде втората точка отъ дневния дневенъ редъ — второ четене на законодателното предложение за дневнитѣ на народнитѣ представители.

Трета точка ще бѣде първо четене на законопроекта за тарифата на изпоспитѣ стоки.

Четвърта точка — провѣрка на избори, за да можемъ да провѣримъ повече избори въ понеделникъ, когато нѣма да се разглежда друго, понеже групата на социалдемократитѣ ще има конгресъ.

Пета точка — одобрение предложението за одобрение сключената между царство България и република Австрия конвенция, съ която се възстановяватъ сѣдебната конвенция и пр. между България и бившата Австроунгарска монархия.

Следъ това, г-да, остава дневниятъ дневенъ редъ, безъ доклада на прощетарната комисия, който докладъ ще остане за сѣбота.

Има думата г. министър-председателъ.

Министър-председателъ А. Ц. Цанковъ: Г. г. народни представители! Вземамъ думата не съ цель да упрекна когото и да било, но да предупредя и помоля народното представителство, да бѣде кратко и експедитивно въ разискванията, особено по въпроси като последния, до който цѣлото народно представителство се обединява. По този въпросъ ние губимъ вече едно заседание днесъ, а сигурно и въ понеделникъ по-голѣмата частъ отъ заседанието ще бѣде отпета пакъ отъ него. Намъ ни предстоятъ важни работи, ще има да се разгледатъ твърде важни законопроекти, за които трѣбва да си залазимъ силитѣ. Времето минава, сесията скоро ще се привърши — на 28 мартъ, както знаете — и не после да се попадне въ едно положение, Камарата да си отиде сама незадоволена, несвършила пѣкаква по-сериозна работа. Затова азъ моля народното представителство отъ името на правителството да бѣде по-кратко и дебатитѣ да се водятъ по безъ страсти, по-предметно. Тогава и Събранието ще бѣде по-спокойно и работата ще се върши по-добре. Тая моля отправямъ къмъ васъ и бихъ молилъ да бѣда чутъ за интереса на самото Народно събрание и за интереса на работата, която има да вършимъ. Има да вършимъ твърде много работа, а ние отъ месецъ и половина насамъ като че ли търчемъ на едно мѣсто и се занимаваме само инцидентно и съ дребни работи. Законопроекти, като тая за Народната банка, за опитното дѣло, за социалнитѣ застраховки, тѣ трѣбва да минатъ, защото следъ тежъ идатъ пакъ голѣми и важни законопроекти — законопроекти отъ строителенъ характеръ, които ще строятъ държавата. За тѣхъ трѣбва да си залазимъ силитѣ; данъ и при тѣхъ бѣдемъ тѣй едиподушни, както сме вървѣли досега, но да има по-добъръ редъ въ разискванията и да бѣдемъ по-експедитивни.

Тая моля отправямъ къмъ васъ и моля да бѣда чутъ. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Които г. г. народни представители приематъ дневния редъ тѣй, както го прочетохъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Бобшияство. Събранието приема.

Затварямъ заседанието.

(Затворено въ 20 ч. 20 м.)

Председателъ: **Д-ръ Т. КУЛЕВЪ**

Секретаръ: **Д-ръ Н. ЧИРПАНЛИЕВЪ.**

Подпредседатели: **Н. НАЙДЕНОВЪ**
Д-ръ Б. ВАЗОВЪ

Началникъ на Стенографското отдѣление: **Д. АНТОНОВЪ**

СЪДЪРЖАНИЕ

	Стр.		Стр.
Отпуски , разрешени на народните представители:		Клетва , Подвеждане под клетва народния предста-	
Христо Черневъ, Ивацъ Горгановъ, д-ръ Георги		витель Александъръ Цаневъ	515
Илиамовъ, д-ръ Владимиръ Такевъ, Стефанъ Го-		Законопроектъ за допълнение на закона за изпла-	
чевъ, Тодоръ Манайотовъ, д-ръ Цветанъ Дяковъ		щане митата, акцизътъ и развитъ бери и такси	
и Василь Парасковъ	515	въ банкноти (Първо четене — разискване)	515
		Дневенъ редъ за следующето заседание	566